

2017 | הכנס הישראלי לפילנתרופיה
المؤتمر الاسرائيلي للأعمال الخيرية والتصدق

פרספקטיבות על פילנתרופיה ישראלית:
זהות ישראלית, תדמית ציבורית והיבט ממשלתי
סיכום תובנות מקבוצות עבודה ומחקר

הפילנתרופיה אינה פועלת בריק. נהפוך הוא; יש לה ממשקים רבים עם יחידים, מוסדות, גופים ומגזרים שונים. כך עם הממשלה, הארגונים החברתיים, עם המוטבים הישירים ועם הציבור הרחב. פילנתרופיה, בהיותה וולונטרית, מבוססת על החירות לבחור את תחומי הפעולה בהתאם לנטיית הלב האישית. אף שאין הפילנתרופיה נושאת באחריות, בדומה לאחריות ממשלתית, מעצם ההשפעה הציבורית המשמעותית שלה, יש מקום לשקול את מידת האחריות שעליה לשאת בה ואת אופיה. בין החירות לבין האחריות נמצא מרחב הפעולה של הפילנתרופיה ואלו הם יסודותיה.

הכנס הישראלי לפילנתרופיה נועד ליצור הזדמנות ומרחב ייחודי לשיח מקומי ומקצועי, עבור הקהילה הפילנתרופית בישראל; שיח המבוסס על ערכים ומעורבות חברתית, מתוך רצון לחקור את מקום הפילנתרופיה בחיזוק החברה בישראל ותפקידה. אנו מקווים ומקוות שהכנס יהווה הזדמנות לביסוס מסורת מתמשכת של התכנסות על מנת לתרום להבניית שפה משותפת, חשיפת מאפייניה הייחודיים של העשייה הפילנתרופית הישראלית ובישראל; לפיתוח דיון אודות תרבות של נתינה ועשייה פילנתרופית ישראלית ייחודית; ולפיתוח מגוון של כלים והתייחסות לתנאים מיטביים לצמיחה של פילנתרופיה ישראלית אפקטיבית.

הכנס הישראלי לפילנתרופיה הוא קודם כל הזמנה לשיחה. זוהי יוזמה של תורמים ואנשי מקצוע בשדה הפילנתרופי ליצירת מרחב עצמאי וייחודי עבור הקהילה הפילנתרופית בישראל - לפיתוח שיח ושפה, ללמידה משותפת, לסיעור מוחות ולמחשבה ביקורתית על תפקידי הפילנתרופיה, על דרכי פעולתה ועל השפעתה המצטברת בחברה הישראלית.

מעורבות אזרחית באמצעות תרומה והתנדבות הן אבני יסוד לחברה חיונית ותקינה ומקומן בחברה הישראלית הולך וצומח. פילנתרופיה היא ביטוי בעל ערך של מעורבות אזרחית והיא מתבטאת כנתינה וולונטרית של משאבים, מתוך רצון עמוק וכנה להיטיב עם החברה בישראל.

בעשרים השנים האחרונות צמח והתמקצע תחום הפילנתרופיה בישראל. הממשקים בין הפילנתרופיה למגזרים האחרים - הציבורי, החברתי והעסקי, התפתחו מאד והיקף הפעילות ומספר העוסקים בו גדל. קהילת הפילנתרופיה הישראלית המתפתחת משפיעה בדרכיה המגוונות על נושאים חברתיים, קהילתיים וכלכליים ומעצבת אותם. בראייה היסטורית, השדה הפילנתרופי בישראל התפתח מתוך תמיכה פילנתרופית יוצאת דופן של קהילות יהודיות בחו"ל ולצידה; והקשר הזה מהווה יסוד משמעותי בעיצובה של עשייה פילנתרופית ישראלית.

תדמית ציבורית

קבוצה זו עסקה בעיון בהשקפות אידיאולוגיות ומוסריות אודות עשייה פילנתרופית, ובתדמית שונות שיש בקרב הציבור כלפי עשייה זו, כפועל יוצא של השקפות אלה. עבודת הקבוצה כללה עריכת סקר הבוחן את עמדות הציבור, במדגם מייצג בחברה הישראלית, אודות הפילנתרופיה הישראלית. כמו כן דנה הקבוצה בכלים שהקהילה הפילנתרופית עשויה להפעיל לשיפור התדמית הציבורית כלפיה.

יו"ר: שוקי ארליך, טלי יריב-משעל

חוקר: גיא שולץ

חברי הקבוצה: אורני פטרושקה, אלי הורוביץ, גליה גרנות, חיים דהאן, יעל שלגי, יעקב בורק
הנחיה: טליה חורב, גליה פיט

היבט ממשלתי

קבוצה זו עסקה באופן בו רואים פילנתרופים ופילנתרופיות ואנשי ונשות המקצוע את תפקידם בתרומה למדיניות החברתית-כלכלית בישראל וכשותפים בהתווייתה. הקבוצה בחנה את מערכת היחסים הראויה בין פילנתרופיה לבין המדינה לרבות דרכי שיתוף הפעולה, ההשפעה על המדיניות והצורך בגבולות אתיים הנגזרים מאלו.

לקראת הכנס נפגשו במשך החודשים האחרונים שלוש קבוצות עבודה, בהשתתפות תורמים, תורמות אנשי ונשות מקצוע בקרנות ובליווי חוקרים מהמכון למשפט ופילנתרופיה. המטרה הייתה לקיים דיון מעמיק בסוגיות הקשורות לזהות, לשפה, לתפקידיה, תדמיתה ומקומה של הפילנתרופיה בישראל.

שלוש פרספקטיבות מרכזיות, נבחרו בשלב ראשון, לעיון ודיון בקבוצות העבודה: זהות ישראלית, תדמית ציבורית והיבט ממשלתי.

זהות ישראלית

בקבוצה זו נבחנו השאלות המרכזיות הבאות:

- מהם מרכיבי הזהות המשמעותיים או הבולטים של פילנתרופים ואנשי מקצוע ישראלים?
- אילו מאפיינים, נרטיבים ואתוסים של ישראליות מעצבים את העשייה הפילנתרופית, ובמה היא מובחנת מעשייתם של פילנתרופים בחו"ל?
- כיצד כל מרכיבי זהות אלו - אישיים, משפחתיים, חברתיים, תרבותיים, לאומיים - באים לידי ביטוי ומשפיעים על העשייה והמעורבות הפילנתרופית-חברתית שלנו?

יו"ר: עדינה שפירא, תמר גלאי גת

חוקרת: נועה קראוז להב

חברי הקבוצה: ברק לוזון, ג'אדה זועבי, יהודית יובל רקנאטי, נעם לאוטמן, עדינה שפירא, עדנה פסט, פיליפ וייל, קארן וייס, שלומית דה-פריס
הנחיה: מיה לפיד עדות, גליה פיט

יו"ר: חנוך ברקת, אלי בוך
חוקר: פרופ' יורם מרגליות
חברי הקבוצה: אלי פלאי, אמיר הלוי, יואל קרסו,
סועד דיאב, עופי זיסר, רונית סגלמן, רונית
עמית, שולה מוזס
הנחיה: סיגל יניב פלר, גליה פיט

עיקרי התובנות מעבודת הקבוצות מובאים להלן
עבור כל פרספקטיבה בפני עצמה.
חשוב להבהיר: תובנות אלו מבוססות על נקודות
המבט של משתתפי הקבוצות כפי שהן באו לידי
ביטוי בדיונים שהתקיימו. אין בהן ימרה לאפיין
בצורה סגורה ומוחלטת את הפילנתרופיה
הישראלית המתהווה, אלא להוות הזמנה לדיון
ולהעמקה בסוגיות הללו כחלק מתהליך הבניית
הקהילה הפילנתרופית בישראל.

יתרה מזו, מעבר להעמקה בתכנים המוצעים
כאן, אנו שואפים גם להרחבת היריעה ביחס
לסוגיות לדיון, בפרט ביחס לממשקים של
הפילנתרופיה הישראלית עם גופים ומוסדות
בחברה.

חברי וחברות הקהילה מוזמנים להשתלב
בקבוצות העבודה וליזום הקמתן של קבוצות
עבודה משולבות נוספות.

المؤتمر الإسرائيلي للأعمال الخيرية والتصدق | 2017

نأمل أن يشكّل هذا المؤتمر فرصة لترسيخ تقليد متواصل من اللقاءات من أجل الإسهام في بناء لغة مشتركة، وكشف المميّزات الخاصة لأنشطة الأعمال الخيرية والتصدق الإسرائيلية وفي إسرائيل، وتطوير نقاش بشأن ثقافة العطاء والنشاط الخيريّ الإسرائيليّ ذي الخصوصية، وتطوير آليات متنوّعة والتطرّق إلى الظروف الأمثل لتطوّر الأنشطة الخيرية والتصدق الإسرائيلية الناجعة.

التقت قبيل انعقاد المؤتمر على مدى الأشهر الأخيرة ثلاث مجموعات عمل، مكوّنة من متبرّعين ومختصّين في الصناديق الخيرية والتصدق بمرافقة باحثين من معهد القانون والأعمال الخيرية والتصدق، وذلك لمناقشة القضايا ذات الصلة بالهوية، الصورة العاقبة، والبعث الحكوميّ للأعمال الخيرية والتصدق الإسرائيلية.

نورد هنا التبيّرات الأساسية من عمل المجموعات. من الهامّ التوضيح أنّ هذه التبيّرات تستند إلى وجهات نظر المشاركين في المجموعات كما تمّ التعبير عنها في النقاشات التي دارت بينها، وهي لا تدّعي أنّ بوسعها أن تصف بشكل تامّ ومطلق الأعمال الخيرية والتصدق الإسرائيليّة التي تتشكّل، بل إنّها تشكّل دعوة للنقاش والتعمّق في هذه القضايا كجزء من سيورة هيكله المجموعات الناشطة في مجال الأعمال الخيرية والتصدق في إسرائيل.

الأعمال الخيرية والتصدق هي انعكاس ذو قيمة للمشاركة المدنية وهي تتجلّى في المنح الطوعيّ للموارد، بدافع الرغبة القويّة والصادقة لجلب المنفعة للمجتمع.

في العقدين الأخيرين تطوّر مجال الأعمال الخيرية والتصدق في إسرائيل وأصبح مهنيًا. تطوّرت بقدر كبير جدًّا نقاط التماس بين الأعمال الخيرية والتصدق والقطاعات الأخرى- الجماهيرية، الاجتماعية وعالم الأعمال، وازداد حجم الأنشطة وكذلك عدد المنخرطين فيها. يؤثّر الناشطون في مجال الأعمال الخيرية والتصدق الإسرائيليّة، والذين يتطوّرون باستمرار وفقًا لأنسابهم المتنوّعة، في القضايا الاجتماعية، المجتمعية والاقتصادية ويعملون على صياغتها. من منظور تاريخي، فقد تطوّر حقل الأعمال الخيرية والتصدق في إسرائيل من داخل وإلى جانب الدعم الخيريّ الاستثنائيّ للجماعات اليهودية في خارج البلاد، كما أنّ هذه العلاقة تشكّل قاعدة هامة في بلورة الأعمال الخيرية والتصدق الإسرائيليّة.

يهدف المؤتمر الإسرائيليّ للأعمال الخيرية والتصدق إلى خلق فرصة وحيّز خاصين للخطاب المحليّ والمهنيّ، من أجل الناشطين في مجال الأعمال الخيرية والتصدق في إسرائيل، يستند هذا الخطاب إلى القيم والمشاركة الاجتماعية، وينطلق من الرغبة في دراسة مكان ودور الأعمال الخيرية والتصدق في تعزيز المجتمع في إسرائيل.

علاوة على التعمق في المضامين المقترحة هنا، فإننا نطمح أيضًا إلى فسح المجال بقدر أكبر في ما يتعلّق بقضايا النقاش، وخصوصًا بالنسبة لنقاط التماس بين الأنشطة الخيرية والتصدق الإسرائيلية وهيئات ومؤسسات في المجتمع. الأعضاء النشطاء في مجال الأعمال الخيرية والتصدق مدعوون للانخراط في مجموعات العمل وتشكيل مجموعات عمل مُدجّجة أخرى.

מבוא

מסמך זה מבקש לסכם ולהציג את השאלות והתובנות המרכזיות במסגרת דיוני קבוצת פילנתרופים/ות ואנשי/ות מקצוע, שהתקיימו תחת הכותרת "פילנתרופיה וזהות ישראלית", ולהציע אותן כסוגיות לדיון המשך במסגרת "הכנס הישראלי לפילנתרופיה, 2017". יש לציין כי המסמך אינו מתיימר לטעון לגבי או לאפיין את "הפילנתרופיה הישראלית" או "פילנתרופים ישראלים" בכללותם - אלא הוא מעלה אך ורק את נקודות המבט של חברי הקבוצה, כפי שבאו לידי ביטוי בדיונים שהתקיימו.

שאלות מחקר ומסגרת הדיון

נוכח התהוותה בשנים האחרונות של פילנתרופיה מאורגנת בישראל, התבקשה הקבוצה לדון בשאלות של פילנתרופיה וזהות - אישית וקבוצתית - במשמעויות החברתיות, הבין-דוריות, התרבותיות והאישיות של עשייה פילנתרופית, ובדרכים בהן מתעצבת תפיסת הזהות העצמית והתפקיד של פילנתרופים ואנשי מקצוע ישראלים. דיון זה, שמטרתו בחינה וחקירה עצמית-זהותית, התבסס על שלוש

שאלות מרכזיות שנוסחו על-ידי הקבוצה:

1. מהם מרכיבי הזהות המשמעותיים בעבורנו כפילנתרופים ואנשי מקצוע ישראלים?
2. אילו מאפיינים, נרטיבים ואתוסים של

הצטלבויות וממשקים בין "זהות ישראלית" ו"זהות פילנתרופית".

את הדיונים ליוותה ההכרה הן בהיותו של שדה הפילנתרופיה הישראלי מרחב מתהווה ודינאמי, הן בראשוניותו של השיח הפילנתרופי בישראל, והן ברמת ההומוגניות הגבוהה יחסית של קבוצת הדיון - ומכאן תחושתם של חבריה, שהסוגיות שנדונו בה ראוי שיוצעו כשאלות פתוחות המזמנות פילנתרופים ואנשי מקצוע נוספים לשיח רחב ומגוון יותר - כזה שעשוי להניב תובנות ופרשנויות שונות ואחרות.

בחינת הסוגיות השונות במסגרת דיוני הקבוצה נעשתה מההיבט החברתי-סוציולוגי, כאשר הספרות המחקרית בתחום סוציולוגיה של הפילנתרופיה משמשת כרקע וכמסגרת תיאורטית לדיונים.

רקע תיאורטי לדיון - סוגיות של פילנתרופיה וזהות עצמית במחקר הסוציולוגי

הספרות המחקרית של הסוציולוגיה של פילנתרופיה - בעיקרה בארה"ב ואירופה - עסקה לאורך השנים בשאלות של פילנתרופיה וזהות עצמית בשדה "פילנתרופית העילית" (של בעלי הון ניכר). נטייתה של ספרות זאת למיון וקטלוג הולידה טיפולוגיות שונות של "mega-donors", המגדירות סוגי תורמים (לדוגמא:

ישראליות מעצבים את עשייתנו הפילנתרופית, ובמה היא מובחנת מפילנתרופיה בחו"ל?

3. כיצד מרכיבי זהות אלו - אישיים, משפחתיים, חברתיים, תרבותיים, לאומיים ודתיים - באים לידי ביטוי בדרכי הנתינה והמעורבות שלנו?

במסגרת דיוני הקבוצה נבחנו בתחילה מידת ואופני ההשפעה של מרכיבי זהות סוציו-דמוגרפיים שונים (זהות מגדרית, מקצועית, דתית, לאומית, בין-דורית ועוד) על העשייה הפילנתרופית, ונדונו הדרכים בהן זהויות מגוונות אלו מעצבות ומכוונות את הבחירות הפילנתרופיות של תורמים ואנשי מקצוע. זאת תוך התמקדות באופני היישום של הנתינה והמעורבות חברתית (שאלת ה"כיצד?"), ולא רק בסוגיית המניעים לנתינה (שאלת ה"למה?"). בהמשך הדיונים הוכנסו למשוואה מרכיבי זהות נוספים - כגון רקע תרבותי, תפישות עולם, סט ערכים - ונדון התפקיד אותו הם ממלאים בניבוי הזהות הפילנתרופית, תוך התייחסות להקשרים חברתיים-תרבותיים-פוליטיים פרטיקולריים של ה"כאן והעכשיו" בו מתקיימים העשייה והשיח הפילנתרופי, קרי החברה הישראלית 2017. בחלקו האחרון של הדיון העמיקה הקבוצה בסוגיית ה"ישראליות" של הנתינה, ובחנה את המאפיינים הישראלים הייחודיים בעשייתם הפילנתרופית של תורמים וקרנות. נדונו הדרכים בהן אפיונים תרבותיים, נורמות חברתיות, אתוסים ונרטיבים לאומיים מעצבים את הנתינה כ"ישראלית", וגובשו תובנות לגבי

טען כי שימורו של אי-השוויון קשור לנטיות, דרכי ההתאגדות והרגלי הצריכה של האליטות, ועל כן יש לבחון לא רק את המשאבים שמצויים בשליטתן, אלא גם את ההמרות השונות של משאבים אלה לצורות אחרות של הון. השפעתו הרבה ניכרת גם במחקרים עכשוויים, שרואים את עולם הפילנתרופיה והפרקטיקות שמתקיימות במסגרתו כמוסד אליטיסטי וסמל סטטוס מעמדי, וטוענים כי באמצעות העשייה הפילנתרופית האליטות הכלכליות ממירות את הון הכלכלי בהון פוליטי, תרבותי וחברתי. מחקרים אלה מדגישים את מאפייני הסגירות, הלכידות וההומוגניות הגבוהה של האליטות, בעוד הפילנתרופיה - בהיותה מוסד מרכזי בעולמן החברתי-תרבותי - מסייעת בהדרתם של חברי המעמדות הנמוכים, ושל "מתעשרים חדשים".

לצד זרם מרכזי זה במחקר הקאנוני של הפילנתרופיה, מתפתח בשנים האחרונות מחקר שונה ו"צעיר" ברובו, שמציע פרשנויות חדשות ביחס לקשר שבין "פילנתרופיה העילית" לבין שאלות של זהות (מגדרית, אתנית, מעמדית, בין-דורית) בעולם החברתי-תרבותי של המעמד הגבוה. סוגיה מרכזית אחת היא המעבר, או המתח הבין-דורי כפי שבא לידי ביטוי בשדה הפילנתרופי - עלייתה של "הפילנתרופיה החדשה", הרציונלית, אסטרטגית, יזמית, והצגתה כאנטיתזה לפילנתרופיה ה"מסורתית" של הצדקה ("checkbox philanthropy").

"הקהילתי", "המשקיע", "האלטרואיסט", "היורש" וכיוב). טיפולוגיות אלו מלמדות על ניסיונותיהם של החוקרים "להסביר" את תופעת הנתניה באמצעות מוטיבציה זו או אחרת, ועל העיסוק הדומיננטי בשאלת מניעי התורמים - "למה הם נותנים?", בעוד ששאלת ה"איך?" - הדרכים לנתניה הפילנתרופית - נדחקה לשוליים. פועל יוצא מכך היא ההתמקדות בפילנתרופים עצמם, בעוד שאנשי המקצוע, ה-professionals - על אף שהם שחקני מפתח בשדה, לא זוכים למחקר מספק. המחקר המועט שעוסק באנשי המקצוע עושה זאת בהקשר של פילנתרופיה תאגידית או יחסי קרנות ו-NGOs, כלומר בהקשר המוסדי ומבלי לעסוק בשאלות של זהות עצמית. העיסוק בשאלת המניעים לנתניה הפילנתרופית - באמצעות תיאוריות שונות: תיאורית האלטרואיזם, תיאורית ההזדהות, תיאוריית החליפין החברתי - מלמד על נטייתו של המחקר להבחנה הדיכוטומית בין "אלטרואיזם" ל"אינטרסנטיות".

מאפיין מרכזי נוסף של המחקר הסוציולוגי, היא הגישה הביקורתית כלפי הפילנתרופיה של חברי המעמד הגבוה, באמצעות בחינה חשדנית וספקנית של עולם פילנתרופיה העילית והשחקנים שפועלים בו. את הדומיננטיות של אותה ביקורתיות ניתן לייחס לסוציולוג פייר בורדייה (Pierre Bourdieu), שעסק בדרכים בהן האליטות מייצרות ומשמרות סוגי הון שונים: כלכלי, פוליטי, חברתי, תרבותי וסימבולי. הוא

מחדש את השדה הפילנתרופי העכשווי כשדה שהוא הטרוגני, מגוון, פתוח ודינאמי יותר.

עיקרי הדיון - פילנתרופיה וזהות עצמית בישראל 2017

על רקע הספרות המחקרית התפתח בקבוצה דיון סביב סוגיות של פילנתרופיה וזהות, וכיצד מגוון של זהויות משפיע ומעצב את הדרכים בהן אנו חושבים ועושים פילנתרופיה בהקשר החברתי-תרבותי-פוליטי של ישראל 2017. להלן השאלות המרכזיות שנוסחו בהתייחס לזהויות השונות, ודוגמאות לכמה מהתובנות שעלו בעקבותיהן במהלך הדיונים:

פילנתרופיה וזהות בין-דורית: כיצד סוגיות בין-דוריות משפחתיות וחברתיות מעצבות את דרכי הנתינה שלנו?

- בקרב בני דור שני/שלישי למורשת פילנתרופית משפחתית והן בקרב מנהלי קרנות משפחתיות, דובר על הזהות הבין-דורית כמייצרת תחושות של אחריות חברתית, של מחויבות וזכות לעסוק בנתינה פילנתרופית. בנוסף, תוארו מורכבות ואמביוולנטיות אישית ביחס להון המורש, שקשורות מהותית לעצם הנתינה ולדרכים בהן היא מיושמת.
- מהיבט הבין-דורי, תואר המעבר ההדרגתי המתרחש בחברה הערבית-פלסטינית בישראל, מנתינה מסורתית (במובן של אישית,

מחקרים אלה מצביעים על הקשר בין אותן תפישות חדשניות לבין כניסתם לזירה של בני "דור המשך" - יורשים של משפחות גדולות, והתמודדותם עם ההון המורש והמורשת הפילנתרופית, ושל בעלי הון "חדש" - אנשי self-made המגיעים ברובם מעולם ההיי-טק והפיננסים ו"מייבאים" כלים ושיח עסקי לתוך העולם הפילנתרופי-חברתי. דוגמא נוספת למחקר שבוחן פילנתרופיה דרך שאלות של זהות, היא הסוגיה המגדרית של פילנתרופיה נשית עכשווית כמגמה גוברת בשדה פילנתרופית העילית - מחקר שבוחן מהי פילנתרופיה "נשית" ומתמקד בייחודיותה ובתפקידן העולה של נשים בשדה (התפתחותן המואצת של "קרנות נשים" ברחבי העולם ויוזמות המעודדות מנהיגות נשית). כך גם מחקר שעוסק בקשר שבין פילנתרופית עילית לבין השתייכות או זהות אתנית, ובוחן כיצד סולידריות אתנית משפיעה על הנתינה בקרב אליטות של מיעוטים, וכיצד אליטות של מהגרים נעזרות בפילנתרופיה כאמצעי להיטמעות והתערות חברתית או להיבחנות תרבותית דווקא. מחקרים עכשוויים אלה מציעים פרשנויות חדשות ומעלים טענות מקוריות ביחס לשאלות של זהות בשדה הפילנתרופי. הם משקפים שינויים דמוגרפיים של העשורים האחרונים בהרכב הפנימי של אליטות כלכליות במדינות המערב - כניסתן של קבוצות חדשות: נשים, צעירים, מיעוטים אתניים, בעלי הון חדש שמאתגרים את "הסדר הישן" וההגמוני, ובודקים כיצד אותן טרנספורמציות משפיעות ומעצבות

רגשית ונקודתית יותר) לעבר מודלים של פילנתרופיה אסטרטגית, מתוכננת ומושכלת יותר.

פילנתרופיה וזהות דתית: אילו מרכיבים והיבטים של דת ומסורת נוכחים בנתינה הפילנתרופית שלנו, וכיצד?

- הועלה הקשר שבין ערך הנתינה בצנעה לבין רעיון ה"ברכה משמים" עליו חונכו פילנתרופים שהגיעו מרקע או מחינוך דתי/מסורתי, וכמו כן ערך הערבות ההדדית המיוצג במושג ה"מעשר". בנוסף, תיארו פילנתרופים חילוניים את האופן בו ערכי המסורת והתרבות היהודית משפיעים על דרכי הנתינה שלהם.
- באופן בלתי נפרד מהנושא הבין-דורי, דובר על שינוי הדרגתי בחברה הערבית-פלסטינית - מתרבות נתינה "סגורה" יותר שעיקר ייעודה למטרות דתיות מסורתיות, לעבר השקעה במגוון רחב של מטרות חברתיות, תוך יציאה לשיתופי-פעולה פילנתרופים עם החברה היהודית (פרויקטים של "חברה משותפת").

פילנתרופיה וזהות לאומית: כיצד באים לידי ביטוי זהויות, נרטיבים ואתוסים לאומיים בבחירות הפילנתרופיות שלנו?

- נדונה מרכזיותו של הנרטיב הלאומי הפוסט-טראומתי כגורם מעצב מהותי בפילנתרופיה של תורמים ואנשי מקצוע בישראל (מבחינת

ייעודי ודרכי הנתינה), תוך התייחסות למונח "טראומה לאומית" גם במובן של הנרטיב הפוסט-שואתי, וגם במובן של נרטיבים פוסט-טראומתיים אחרים - של יהודים עולי ארצות ערב למשל, או של ערבים-פלסטינים אזרחי ישראל.

- בהמשך ישיר לכך, תפקידו של האתוס היהודי-ציוני או הערבי-פלסטיני כמעצב זהות ותפיסות עולם, ומכאן משפיע על העשייה הפילנתרופית והמעורבות החברתית. לדוגמה, תפקידו של האתוס הלאומי-משפחתי הציוני בבחירותיהם של פילנתרופים ואנשי מקצוע להשקיע בבנייה ותיקון חברתי בחברה הישראלית, מתוך לקח שואתי אנטי-קורבני דווקא.

פילנתרופיה וזהות מקצועית: כיצד מתעצבת תפישת הזהות והתפקיד של אנשי מקצוע ישראלים, נוכח התמודדויות ואתגרים אותם הם חווים?

- נדון תפקידם של אנשי מקצוע ומנהלי קרנות משפחתיות בתיווך המציאות הישראלית למול המשפחות והנאמנים מחו"ל, תוך התמודדות מאתגרת עם דיסוננסים וקונפליקטים של תפישות עולם, ערכים ופרשנויות שונות ביחס לאג'נדות חברתיות, פוליטיות ודתיות של השקעה פילנתרופית בחברה הישראלית.
- בנוסף, מתבטאת סוגיית הזהות המקצועית של מנהלי הקרנות גם בצורך ב"תרגום"

■ באופן בלתי נפרד מסוגיית המאפיינים התרבותיים של פילנתרופיה בישראל, בוטאה תחושה של פילנתרופים ואנשי מקצוע, לפיה הריבוד המעמדי והבדלי המעמדות בחברה הישראלית לא מקבלים ביטוי בשדה הפילנתרופיה המקומי כפי שהם נוכחים בפרקטיקות ובאינטראקציות של עולם הפילנתרופיה האמריקאי או זה האירופאי. בעוד שבחול"ל הבדלי המעמדות הם מובהקים ומכתיבים נורמות התנהגות וקשרים חברתיים, פילנתרופים ומנהלי קרנות בישראל חשים נטועים ו"מעורבים" בהוויה ובחברה הישראלית (לומדים באותם בת-ספר, משרתים ביחד בצבא וכו') וקרובים יחסית למושאי הנתינה. קירבה זו מאפשרת היכרות מעמיקה, מעורבות גבוהה ושיח של הפילנתרופים עם ה"שטח".

■ ומאידך, עצם העיסוק בפילנתרופיה כדרך חיים מעורר או מחדד את המודעות למעמד ולפריבילגיות המתלווה להון - הן בעיני הפילנתרופים עצמם והן בעיני סביבתם. כלומר הפילנתרופיה כ"סמן" של זהות מעמדית מובחנת מכלל החברה. ומכאן - התמודדות מאתגרת של תורמים ואף של אנשי מקצוע (כנציגי/מנהלי קרנות משפחתיות) עם ציפיות וקונספציות חברתיות.

פילנתרופיה וזהות פוליטית: כיצד זהויות ותפישות פוליטיות שונות משפיעות על בחירותינו הפילנתרופיות ועל השדה הפילנתרופי?

התרבות הישראלית למול המשפחות והנאמנים, במובן של נורמות עבודה בשדה הפילנתרופיה המקומי ונורמות התנהלות חברתיות (פמיליאריות וישירות, גישה בלתי-אמצעית, תרבות ה"שנור"...).

פילנתרופיה וזהות תרבותית: אילו מאפיינים ייחודיים של תרבות ישראלית מעצבים את דרכי העשייה הפילנתרופית?

■ נדון המאפיין של יישום פילנתרופיה שהיא רב-תרבותית, במובן של היכרות והתנהלות בתוך מרחב של תרבויות וקבוצות חברתיות שונות - כמאפיין "ישראלי" מאוד, של חברת הגירה צעירה יחסית ובה מכלול של זהויות תרבותיות מגוונות.

■ על בסיס עבודתם של פילנתרופים ואנשי מקצוע עם ומול שחקנים (גופים ופרטים) מחו"ל, נדונו הבדלים תרבותיים בין השדה הישראלי לבין הפילנתרופיה האמריקאית והאירופאית, מרכזיים מביניהם: מעורבות גבוהה של התורמים הישראלים בעשייה עצמה והיכרות קרובה יחסית של "השטח", מאפייני ישירות והיעדר פורמאליות בשדה הישראלי והשפעתם על יחסי תורמים-קרנות-עמותות.

פילנתרופיה וזהות מעמדית: מה תפקידו של ההיבט המעמדי בעשייה הפילנתרופית שלנו, ובהקשר של החברה הישראלית?

משמעויותיה. על רקע זה, ועם התהוותה של פילנתרופיה מאורגנת וממוסדת בישראל, נראה כי הפניית המבט פנימה על-ידי פילנתרופים ואנשי מקצוע, ובחינתן של שאלות של זהות עצמית ותפקידה בעשייה הפילנתרופית - עשויות לתרום רבות לשיח המתגבש אודות פילנתרופיה ישראלית. הרלבנטיות של דיון שכזה נובעת גם מעצם הפוזיציה שפילנתרופים ומנהלי קרנות מצויים בה, של יכולת השפעה וקידום אג'נדות חברתיות מסוימות בחברה הישראלית - ומכאן חשיבותה של פרספקטיבה עצמית ביחס לאופן בו מתהוות ומתעצבות זהויותיהם הפילנתרופיות.

עיקרי הדיונים שקיימה הקבוצה המובאים במסמך זה, מראים כיצד המעבר מהעיסוק הנפוץ בשאלת ה"למה?" - המניעים לתרומה - אל שאלת ה"איך?" - דרכי ואופני התרומה, עשוי להעמיק את הדיון וללמד על מורכבותה של תופעת הנתניה הפילנתרופית. הם מראים גם כיצד בחינה עצמית וחקירתן של שאלות של זהות ועשייה פילנתרופית - עשויות ללמד על ייחודיותו של שדה הפילנתרופיה הישראלי ההולך ומתהווה, ועל העושר והגיוון המתקיימים בו. בחינת הקשר שבין מכלול של זהויות - תרבותיות, בין-דוריות, לאומיות, דתיות, מקצועיות, פוליטיות, מעמדיות וכו' - לבין הבחירות הפילנתרופיות של תורמים ואנשי מקצוע, מציעה פרשנויות חדשות ומקוריות הן בעבור חוקרי פילנתרופיה והן בעבור שחקנים וארגונים בשדה. הדיונים שהתקיימו במסגרת הקבוצה ואשר הניבו שאלות וסוגיות

כל נתינה היא פוליטית - לדוגמא: השקעה בפרויקטים בחברה הערבית, קידום תעסוקה במגזר החרדי, תמיכה בארגוני העצמה נשית, ועוד. אין יכולת להימנע מפוליטיות בשדה הפילנתרופי הישראלי. על רקע זה נדונה הנטייה של פילנתרופים ואנשי מקצוע להבחין בין דעותיהם הפוליטיות האישיות המובהקות לבין העשייה הפילנתרופית של הקרן בראשה הם עומדים, שמתוארת כא-פוליטית ומאוזנת יותר.

עם זאת, שיתופי-פעולה הפילנתרופיים בשדה והחבירה לשותפים מסוימים במסגרת יוזמות פילנתרופיות משותפות, מעידים על מידת השפעתן של זהויות פוליטיות שונות ו/או מנוגדות של השחקנים (תורמים וקרנות) בשדה הישראלי.

שאלות של זהות ופילנתרופיה ישראלית - מצע לדיון המשך

העיסוק בסוגיות של פילנתרופיה וזהות נעשה כאמור במחקר הסוציולוגי הקאנוני באופן חלקי בלבד, תוך נטייה לבחינה חשדנית של עולם "פילנתרופית העילית", ודרך הפריזמה המסוימת של הפריבילגיות המעמדית שהפילנתרופיה מאפשרת ומשמרת בעבור חברי ה"אליטות". גם בשיח הציבורי והתקשורתי בישראל ניכר כי העיסוק בפילנתרופיה של בעלי הון מתמקד בעיקרו בבחינה ספקנית של מניעי הפילנתרופים ואינו מאפשר דיון מעמיק בסוגיות של נתינה ומגוון

זהותיות שונות, הם חלק משיח ראשוני אך הולך ומתפתח אודות רב-הממדיות, השונות והדינאמיות של עולם הפילנתרופיה הישראלי; אודות מגוון תפישות העולם ונקודות המבט של השחקנים הפועלים בו; ואודות ההתמודדויות של פילנתרופים ואנשי מקצוע במציאות החברתית המורכבת של ישראל 2017.

תרומתו של שיח שכזה תלויה לא רק בתכניו ובסוגיות שיידונו בו, אלא גם ובעיקר בהיותו שיח מכליל המאפשר לשחקנים הרבים והשונים שפועלים בשדה להשמיע את קולם ולהביא את תפישות עולמם. מסמך זה אם כך, מהווה הזמנה להמשכו ופתיחתו של השיח. הצטרפותם לשיח של פילנתרופים/ות ואנשי/ות מקצוע נוספים המגיעים מקבוצות מגוונות של החברה הישראלית, ואשר יעסקו בשאלות שהועלו כאן ויציעו תובנות ופרשנויות משלהם - תתרום להרחבתו והעמקתו של הדיון ולשרטוט תמונה מלאה ועשירה יותר של פילנתרופיה ישראלית והדרכים בהן היא מעוצבת.

חיברה וערכה: נועה קראוז להב

התדמית הציבורית של הפילנתרופיה בישראל

מבוא

המסמך הבא מתאר את היווצרות השיח במהלך מפגשי הקבוצה, תוך הצגת הגישות השונות שבאו לידי ביטוי, ותוך ניסיון לקשור את תוכן המפגשים לזירות שיח ציבוריות ואקדמיות רחבות יותר, הקיימות בעולם ובישראל סביב נושא תדמית הפילנתרופיה. אין במסמך זה ימרה לשקף את כל הגישות בפילנתרופיה בישראל בכללותה, ועם זאת יש בו שאיפה לפתח שפה ולהציע תובנות שיתרמו לדיון בין שדה הפילנתרופיה לבין הציבור בארץ.

שאלות המחקר

ראשית הדברים, הן מבחינה כרונולוגית במפגשים והן מבחינת מהות העניין, היא ניסיון להבין מהי למעשה הבעיה העומדת לפנינו. הקבוצה התכנסה משום שבקרב העוסקים בתחום רווחת תחושה שבמחוזות רבים בישראל קיים יחס שלילי כלפי הפילנתרופיה. תחושה זו מגובה בניסיון עבודה בשטח, בהיכרות בלתי-אמצעית עם רחשי לב הבאים לידי ביטוי תוך כדי עיסוק בפילנתרופיה, ובמסרים שמופצים מעת לעת באמצעי התקשורת. אך עוד בטרם עיסוק במהות העניין, עלה בקבוצה הצורך לברר האם תחושה זו משקפת מציאות, ובאיזה אופן. לשם כך נערך סקר (על כך בהמשך). הנחת העבודה הייתה שתחושה זו משקפת מציאות, והשאלות הראשוניות הן מה מקור היחס השלילי, האם רצוי לעשות דבר-מה בנידון, ואם כן, מה.

ולתרומותיהם, ואת הגורמים המשפיעים על יחס זה. כמו-כן הסקר בחן מהן עמדות הציבור לגבי המגזר השלישי, לגבי יחסי הון-שלטון, ולגבי עשירים באופן כללי, והאם עמדות אלו מקרינות על עמדות ביחס לפילנתרופים.

מהסקר עולה, בין היתר, שלרוב הציבור יש נטייה לייחס לפילנתרופים מניעים שליליים (חלק מאותו רב הוא אמביוולנטי, ומוכן לייחס לפילנתרופים הן מניעים חיוביים והן שליליים). כמו-כן, מהסקר עולה שלמקור ההון יש השפעה על ייחוס המניעים לחיוב או לשלילה. אם מקור ההון נתפס כ"חיובי" (כדוגמת ההייטק), אז גם המניעים של הפילנתרופיה של אותו בעל הון ייתפסו כחיוביים. ולהיפך, אם מקור ההון נתפס כ"שלילי" (כדוגמת בנקאות וביטוח) אז המניעים של הפילנתרופיה ייתפסו כשליליים. ככלל, הציבור נוטה לייחס לפילנתרופים מניעים יותר שליליים ואינטרסנטיים (קידום המוניטין, הקשרים והרווחים) מאשר מניעים חיוביים ואלטרואיסטיים (עשיית טוב, תחושת משמעות ואחריות וקהילתיות). נתון חשוב שעלה מן הסקר הוא שככל שמשיבי הסקר נחשפו יותר לסיפורים קונקרטיים על פילנתרופים, כך ההערכה כלפי התרומה הפכה להיות חיובית יותר, יחסית להערכה כלפי "פילנתרופיה" באופן כללי. זהו סקר ראשון מסדרה של סקרים מתוכננים בנושא.

קולו של הספק נשמע כבר בראשית הדברים, ובפיו השאלות, מדוע בכלל לעסוק בשאלת התדמית, והאם לא עדיף לחתור למימוש המטרות הפילנתרופיות עצמן, ללא קשר לתדמית. התשובה הראשונית לספק היא שנושא התדמית מציק, וקיים רצון לטפל בו. זו בחירה לעסוק בו. תשובה נוספת היא שיתכן שנושא התדמית חשוב לעצם מימוש המטרות הפילנתרופיות. הלא ככל שתדמית הפילנתרופיה תהיה חיובית יותר, כך האמון בה יגבר, כך הרצון לקחת בה חלק יגבר, וכך גם ההכרה בה. לפי עמדה זו, אמון הציבור בפילנתרופיה חיוני להצלחתה (בדומה לעמדות בהקשר אמון הציבור בממשלה או אמון צרכני במשק). כמו-כן, שיפור התדמית בישראל יעודד נתינה מקומית, ובכך יעזור להימנע מהישענות-יתר על תרומות מחו"ל. לבסוף, תדמית חיובית תסייע לפיתוח של הנתינה ככלי להשתתפות אזרחית בדמוקרטיה. מאידך, יאמר הספקן, עיסוק ישיר בתדמית לא בהכרח עוזר לתדמית, ואולי להיפך. הדעות עשויות להמשיך להיות חלוקות בעניין, והגישה הספקנית ממשיכה ללוות את עצם העיסוק בשאלה ולאתגר אותו.

הקבוצה לא התכנסה מתוך רצון להבין רק באופן עובדתי מהי התדמית הציבורית של הפילנתרופיה בישראל, אך ההיבט העובדתי חשוב מאין כמוהו, ולכן הוחלט במהלך מפגשי הקבוצה לערוך סקר בנושא, כאמור. הסקר נערך במאי 2017 ובחן את היחס של הציבור בישראל לפילנתרופים ישראלים, למניעיהם

תובנות מהמפגשים

שעיקרה נטוע בביקורת הקפיטליזם עצמו (למשל אצל הפילוסוף פול גומברג, במאמר אפוא, שעמדת מבקרי הפילנתרופיה הכורכים את הביקורת הזו עם ביקורת הקפיטליזם, דווקא היא אינה ייחודית לישראל.

תובנה נוספת (או שמא יש לומר "חשד", ולא "תובנה") היא שבקרב הציבור בישראל קיים חוסר מודעות להשפעת הפילנתרופיה על החיים של רבים בישראל, לאופן שבו פועלת פילנתרופיה, ואף למושג "פילנתרופיה" עצמו. כלול בכך חוסר היכרות עם פרופיל התורם ה"חברתי", הרחוק מדמות ה"טייקון" השלילית. חוסר מודעות מביא לדיון שטחי, במקרה שדיון בכלל מתנהל. חוסר מודעות הינו כר פורה ליצירת סטראוטיפים, שנוטים להיות מוזנים על-ידי תחושות קנאה, כאשר הפילנתרופיה נתפסת ומתוארת בכונה כפעילות של "מועדוני" עשירים ומקושרים³. עלו בקבוצה רעיונות ליצירת שיח ציבורי פורה יותר, באמצעות כלי מדיה, תוך ניסיון להתמודד עם חוסר המודעות, ותוך שאיפה לשקיפות ציבורית. (שקיפות עשויה גם למנוע ניצול לרעה בהיבטים שונים, כפי שקורה במערכות ציבוריות אחרות). ברור לכל כי זו איננה משימה לכנס אחד, אלא עקרון מנחה לטווח ארוך.

בעיה עיקשת נוספת ששבה ועלתה בשיחות מראשיתן, היא שיכול להיות שאותו היחס השלילי הוא בעיקרו כלפי עשירים, ובמידה שהוא

הנחת העבודה הייתה כאמור שהראיות הרבות לתחושה השלילית משקפות הלכי רוח כלשהם במציאות, וחברי הקבוצה דנו בסיבות האפשריות למציאות זו. מוסכם על הכל שקיימת סבירות גבוהה לקשר בין הסנטימנט הציבורי כלפי פילנתרופיה בישראל, לבין מעבר המשק שלנו מהכונה על בסיס תפיסה כלכלית-חברתית סוציאליסטית, להכונה על בסיס תפיסה קפיטליסטית, משנות השמונים של המאה העשרים ואילך. למעבר זה יש השלכות רבות, החל מהפרטת חברות ממשלתיות לידי תאגידים עסקיים, עבור בצמצום תקציבים לנושאים חברתיים, ועד יצירת פערים כלכליים גדולים בישראל בהשוואה למדינות מפותחות אחרות. להשלכות הללו יש, בתורן, השלכות רחבות יריעה על שדה הפילנתרופיה, בשל עלייה חדה בצורך בה למימון תכניות חברתיות, ובשל השארת הון רב יותר בידיים פרטיות בקרב העילית הכלכלית בישראל (כתוצאה משילוב רחב יותר של המדינה בשוק הגלובלי, משינויים במיסוי, וכיוב'). מעבר זה הוא מאפיין ייחודי נוסף של הפילנתרופיה (ואתגריה) בישראל. קיימת הסכמה שהדברים הללו נמצאים ברקע השיח הציבורי על הנושא, ועל העוסקים בדבר להיות מודעים לכך.

מחוץ להקשר הישראלי, ראוי לציון שבזירת השיח האקדמי קיימת ביקורת על הפילנתרופיה

סיכום ביניים

ובכן, הקבוצה זיהתה בתחילת דיוניה שלוש בעיות רחבות היקף, שעלולות להוות מקורות השפעה שליליים על תדמית הפילנתרופיה בישראל: "DNA סוציאליסטי", חוסר מודעות, וסנטימנט שלילי כלפי עשירים ששורשיו יכולים להיות לגמרי מחוץ לפילנתרופיה. (ככל שהתפתח השיח ועם חשיפת הקבוצה לסקר במאי 2017, התווספה הכרה בבעיות נוספות: סנטימנט שלילי כלפי המגזר השלישי הקשור בפרסומים על שחיתויות ומשכורות גבוהות, וניצול לרעה של הפילנתרופיה הקשור ביחסי הון-שלטון). לבעיות גדולות אלה אין בנמצא פתרון מיידי. ועם זאת, בקרב הקבוצה התגבש רצון לנהל דיון פרקטי, בבחינת "מה אנחנו כן יכולים לעשות?".

תובנות - תוך תפנית בשיח הקבוצתי

כאן חלה תפנית בדיון הקבוצתי. השאלה שבה הקבוצה החליטה להתמקד הפכה להיות "מהו תפקידה של הפילנתרופיה בשינוי התדמית הציבורית אודותיה?". בפועל, מיקוד בשאלה זו בא לידי ביטוי בעיסוק במקצועיות של העשייה הפילנתרופית, בערכים שלאורה היא מתנהלת, בפרקטיקות שהיא מיישמת, באיזון שנכון שיהיה בה בין שקיפות לצנעת הפרט, באמנה שעשויה להיות בין תורמים לבין הציבור, ובאופן כללי בשאלות של רגולציה עצמית. מוסכם על

מכון כנגד הפילנתרופיה, הרי שהשורש שלו הוא סנטימנט שלילי כלפי עשירים ככאלה. כפי שהשתקף בסופו של דבר בסקר, הדבר קשור גם בשאלה המתמדת לגבי אופן צבירת ההון, היות ולרבים בציבור ובתקשורת יש ביקורת על אופנים אלה, במקרים מסוימים. ביקורת הפילנתרופיה מתערבבת בביקורת זו, וקשה להביא להפרדת הנושאים. למטבע זה יש צד נגדי, שבו קיימת חוויה שלילית בקרב אנשי עסקים, שיוזמתם ויכולותיהם הביאו להצלחה גדולה, ושבהצלחתם האישית גם סייעו לבנות את המשק, כאשר לחשדות בדבר דרכי פעולתם אין הצדקה. יתרה מזו, קיימת עמדה בזירת השיח העולמית על אודות פילנתרופיה, הרואה בניסיון עסקי מוצלח דגם לפעילות פילנתרופית מוצלחת (הספר *Philanthrocapitalism* של העיתונאים מתי בישופ ומייקל גרין מ-2008 הינו דוגמה לפיתוח של עמדה זו).

זהו נושא רחב יריעה ומעניין, אך בקבוצה התגבשה ההבנה שלפורום העוסק בפילנתרופיה בלבד אין אפשרות לעסוק גם בסוגיה של אופני צבירת ההון. יכול להיות שסנטימנט שלילי כלפי עשירים הוא שורש הסנטימנט כלפי פילנתרופיה, וכמו במקרה של ה"DNA הסוציאליסטי", קיימת הסכמה שהדברים הללו נמצאים ברקע השיח, ועל העוסקים בדבר להיות מודעים לכך.

שאדם יכול להיות "פילנתרופ" ללא הון ניכר, אלא על-ידי עשייה חברתית מתוך רצון להיטיב, מוכנות להתנדבות ואף הקרבה, והתנערות מסכנת האדישות כלפי הזולת, כאשר כל אדם עושה זאת באמצעים העומדים לרשותו. עמדה זו (לצד דברים רבים אחרים) זוכה לביטוי מלא שלה בספר "נגיעות של חסד" שכתב חבר הקבוצה חיים דהאן⁵.

הדיון בקבוצה הוביל לתובנה נוספת, שישנו ערך מרכזי שצריך לקחת בחשבון בכל דיון על פתרונות, והוא ערך החירות. חשוב להתחשב בכך שמקור הכסף הפילנתרופי הוא פרטי וההחלטה לתרום היא וולונטרית, ושכל אדם רשאי לנהל את כספו כראות עיניו, במסגרת החוק. ערך החירות עלול להתנגש עם השאיפה להעלות את רף השקיפות של הפילנתרופיה, שהרי ערך זה כולל את חירותו של הפרט לשמור את המידע הפיננסי שלו לעצמו. לא נוצרה תמימות דעים בקבוצה לגבי רמת השקיפות הרצויה. כמו-כן, ככל שיש יותר חירות, כך דרכי הפעולה ואופני ההשפעה של הפילנתרופיה רבים יותר. יתכן כי בקרב חלקים מן הציבור תהיה חשדנות ביחס לחלק מאופני ההשפעה הללו, ויווצר רצון לחסום אותם, באופן שמתנגש עם ערך החירות. יש לבחון כל דרך פעולה והצדקתה לגופה. לבסוף, ערך החירות בא לידי ביטוי גם במידת המעורבות של הפילנתרופים בעשייתם של הארגונים הממומנים. המעורבות נעה על רצף ממתן כסף בלבד, עבור בדרישה

הקבוצה שליבוש פתרונות מיטביים בתחומים הללו יש ערך בפני עצמו, ללא קשר לתדמית, אך עשויות להיות לכך גם השלכות על התדמית.

הצעות לפתרונות מיטביים עשויות להיות מגוונות, ועליהן להיות מכוונות לסביבות פעולה שונות. הפילנתרופיה פועלת מול גורמים רבים, וביניהם עמותות, קבוצות מוטבים, המגזר הציבורי, התקשורת, האקדמיה, פילנתרופים בכוח והציבור הרחב. יש חשיבות להבנת הקשר בין סביבות הפעולה הללו. הידע הנדרש מאנשי המקצוע העוסקים בפילנתרופיה עשוי להגיע מניסיון באחת או יותר מסביבות הפעולה הללו. העולם הערכי של העוסקים בפילנתרופיה עשוי להתגבש אף הוא בסביבות מגוונות ביותר. התובנה שעלתה היא שנושא התדמית מתפרק אף הוא לסביבות הפעולה.

בתוך נושא סביבות הפעולה מופיע עניין נוסף, שזכה להתייחסות בקבוצה, והוא הרעיון שאין קשר הכרחי בין עושר לפילנתרופיה. לפי עמדה זו, לפילנתרופיה יש סביבת פעולה רחבה בכל שכבות העם, לא במובן של מוטבים של הפילנתרופיה, אלא במובן של המקורות הפילנתרופיים עצמם. לא כל העשירים פילנתרופים, וזאת ניתן להראות בנקל. אך האם כל הפילנתרופים עשירים? האם פילנתרופיה היא רק תרומות כספיות בהיקף ניכר? בקבוצה התפתח דיון בעניין, תוך העמקה בקשר שבין המושגים "פילנתרופיה" ו"נתינה". הובעה דעה

הקבוצה ראתה חשיבות רבה בפיתוח פתרונות מיטביים, שיבואו לידי ביטוי בפרקטיקות בשדה הפילנתרופי. בין הפרקטיקות שהוצעו נכללות הנכונות לערוך תיאום ציפיות מעמיק בין הצדדים השונים לתרומה, מוכנות מצד התורם למחויבות לטווח ארוך לגוף הנתרם, הקפדה על נורמות לגבי השימוש בידע שנוצר במהלך הפעילות של הגופים הנתרמים, מוכנות למעורבות אישית מעבר למתן תרומה כספית, עריכת בדיקת אפקטיביות לעמותות המקבלות תרומות מעל סכום מסוים, מוכנות לתמיכה בתשתיות הארגוניות, הקשבה לארגונים הנתרמים ובאופן כללי דאגה לקשר אישי מחוזק בין התורם לגוף הנתרם. ראויה לציין עבודתם של פורום הקרנות בישראל והתארגנות המנכ"לים של הארגונים החברתיים, שבחנו במשותף את נושא הממשק בין הקרנות הפילנתרופיות והעמותות, והציעו פרקטיקות ליישום בממשק זה. ניתן לראות כאן לינק למסמך המסכם של קבוצה זו.⁷

בהקשרים הללו, עלה לדיון חשיבותו של ערך הצניעות, במובן שקיים ידע בארגונים החברתיים לגבי דרכי התמודדות עם נושאים חברתיים מורכבים, וידע זה עשוי לעלות על הידע של התורם. בהקשר זה, קיימת ביקורת (אקדמית בעיקר) על הפילנתרופיה הפועלת מתוך רצון ויכולת לייצר "Disruption", בדומה למתרחש בענפים שונים במשק בעקבות חדשנות טכנולוגית. לפי ביקורת זו, אין זה מובן מאליו כי בידי הפילנתרופיה החדשה פתרונות טובים

לקבלת דיווחים מפורטים על השימוש בכספי התורם, ועד נטילת חלק פעיל בהחלטות הניהוליות של הארגון. הפילנתרופים חופשיים לבחור את מידת מעורבותם הרצויה. עם זאת, יכולה להיות למעורבות השפעה על התדמית. ממצא שעלה מהסקר הוא שיש נטייה בציבור לראות בעין יפה יותר דווקא היעדר מעורבות פעילה מצד הפילנתרופים.

ראויה לציין הצעה שעלתה בקבוצה, להביא ליצירת אמנה בין תורמים לבין הציבור. הצעה זו קושרת בין נושא הטבות המס לבין היות הציבור הרחב שותף לפילנתרופיה. הטבות המס מהוות סבסוד של אוצר המדינה לפילנתרופיה, ובכך משלם המסים הינו למעשה שותף מממן לפילנתרופיה, מתוקף הסדרי המס. מכיוון שהציבור שותף, הוא זכאי ליותר שקיפות במעשה הפילנתרופי, לפי הצעה זו. בנוסף לכך, ישנו הרצון של תורמים רבים בהכרה. כמו-כן, ישנו רצון של תורמים רבים לפעול בתוך מסגרות הסכמה משמעותיות ומעמיקות עם שאר החברה, לא מתוקף חוק אלא מתוקף הבנה בלתי-פורמלית רווחת בחברה. כך נוצרים תנאים למעין עסקה דה-פקטו, שבה הציבור מקבל יותר שקיפות בפילנתרופיה, והתורמים מקבלים יותר הכרה והוקרה. יתכן כי אמנה מסוג זה תהיה אפשרית ככל שתבשיל הבנת הצדדים בצורך בה, ומוכנותם לשתף פעולה. להעמקה ברעיון האמנה, מומלץ לעיין במאמר "השותף השקט מבקש לדבר" מאת חבר הקבוצה יעקב בורק.⁸

פרשנות

בקבוצה ניתן היה לזהות שלושה עקרונות-על המרכיבים את הגישות לנושא הפילנתרופיה בכלל, והבאים לידי ביטוי גם ביחס לסוגיית התדמית. שלושת העקרונות, שניתן אולי לקרוא להם "צבעי יסוד", הם "השכלי", "הרגשי" ו"הערכי". העיקרון השכלי נוטה להדגיש בחילופי דברים על אודות פילנתרופיה היבטים או מושגים כגון תכנון, אפקטיביות, אסטרטגיה, מדידה ותשתיות; העיקרון הרגשי שם דגש על רוח של נתינה, על רצון להיטיב, על מוטיבציה התנדבותית, על הפקת הרגשה טובה מעצם הנתינה, על אי-יכולת להישאר אדיש לנוכח אתגרים חברתיים, על יצר של עשייה חברתית, ועל מציאת מקום רגשי נכון בתור פילנתרופים; העיקרון הערכי מייחס משקל רב לפעילות מצפונית, לניקיון כפיים, לנורמות, לחובה מוסרית, למעורבות כסממן של חברה בריאה, ולהוגנות. העקרונות הללו אינם שוללים זה את זה ויכולים ואף נוטים להתערבב זה בזה, אך הם יכולים לעמוד בניגוד או להפריע זה לזה במצבים מסוימים (משל צבעי יסוד ביצירת צבעים נראה הולם כאן).

ניתן להבחין בעקרונות הללו וביחסי כוחות ביניהם גם בכתיבה תאורטית על אודות פילנתרופיה. למשל הפילוסוף ישעיהו ברלין (שאף שימש כנאמן של קרן יד הנדיב) טען שדווקא ההיבט הרגשי, האישי, הוא שמעניק הצדקה לפילנתרופיה, אל

לאתגרים, אך כוחה הפיננסי מאפשר לה לנסות להחיל פתרונות אלה, ללא בקרה מספקת, ולעתים תוך גרימת תוצאות בלתי רצויות לציבור ואף למממנים עצמם. דווקא עודף האדרה של הפילנתרופים (בקרב שכבות מסוימות בארה"ב), הזוכים להאדרה זו בעקבות הצלחות גדולות ליישום חזונותיהם בעולם העסקי, מסנוור את עיניהם. במובן זה, יש לחשוש מתדמית חיובית מידי, לא פחות מתדמית שלילית, בבואנו לבחון את התנאים האופטימליים לתרומתה של הפילנתרופיה לחברה בכלל ולחברה דמוקרטית בפרט⁹. בהקשר זה השאלות הן מהי האחריות שהפילנתרופים לוקחים על עצמם, כיצד יש לראות את חובת נאמנותם, וכיצד ניתן למנוע תוצאות בלתי-רצויות (או לפחות למתן אותן).

עלה לדיון גם ערך צניעות מסוג אחר, זה הקשור ב"מתן בסתר". ערך זה מצוי במתח עם ערך השקיפות. הקבוצה לא הגיעה למיצוי הדיון בסוגיה זו, ומוסכם שיש מקום לפיתוח הנושא בהמשך. באופן כללי, קצרה היריעה מלהגיע להסכמות לגבי הפתרונות בפועל, והמשך דיון מעמיק באלו הינו משימה ראשונה במעלה. התובנה המסכמת היא שפיתוח הפתרונות עשוי לקרות ככל שתהיה קהילה פילנתרופית חזקה ודינמית יותר, שבתוכה, ובממשק בינה לבין הציבור, הפתרונות הללו יתגבשו.

הדרך שבה השיח על אודות פילנתרופיה מכיל ריבוי שלוקח את בני השיח תדיר לכיוונים שונים. אנחנו יודעים שהפילנתרופיה היא עיסוק שהפלורליזם מצוי בו לאורכו ולרוחבו. עקרונות-העל הללו, במידה שהם מייצגים מציאות, מעידים שיש גם פלורליזם במה שמזין מלכתחילה את ההשקפות.

עקרונות-העל הללו עומדים גם ביסוד הרטוריקה הקלאסית, ואולי לא בכדי. הרטוריקה היא אמנות השכנוע. הפילנתרופיה, בחלק משמעותי שלה, מבקשת להשפיע. מה בין שכנוע והשפעה? בשניהם מנסה הפועל להביא לשינוי עמדות בקרב קהל היעד שלו.

במסגרת השיחות בקבוצה, עלתה השאלה מה בכל זאת יכולה להיות הדרך להשפיע על עמדות הציבור בנוגע לפילנתרופיה עצמה. (בדרך כלל הפילנתרופיה מבקשת להשפיע על עמדות בנושא מוגדר בתחומי הפעילות שלה, בחינוך, ביחסי עמים וקהילות, או במדיניות למשל. נדיר שהיא שואלת איך להשפיע על עמדות ביחס אליה עצמה, כפי שנעשה בכנס הנוכחי). יתכן כי דרך טובה להשפיע, לטווח ארוך, היא באמצעות כלי מדיה נרטיביים, שדרכם ניתן להמחיש לציבור באופן סיפורי מהי הפילנתרופיה. מן המפורסמות הוא שבני אדם לומדים באמצעות סיפורים, אך בנושא הפילנתרופיה דווקא יש מיעוט מפתיע של יצירות ספרותיות, קולנועיות או טלוויזיוניות. מחוץ להקשר הדתי-חינוכי, אין הרבה יצירות שבמרכזן הפילנתרופיה.

מול מנגנוני התכנון והביצוע הבלתי-אישיים של המדינה. ההיבט הרגשי הינו ביטוי לחירות אנושית, לפי השקפותיו הליברליות של הוגה זה, ויתרה מזו, ביטוי לאנושיות עצמה. ההיבט הרגשי של הפילנתרופיה דווקא הוא זה שיוצר קשרים בין בני אדם, והמוסריות, לפי ברלין, בנויה על הקשרים הללו.⁹

הכלכלן ג'יימס אנדריאוני ניסה לבנות תשתית תאורטית לכימות ההיבט הרגשי הקשור באלטרואיזם בפילנתרופיה, והוא כינה את אותו היבט "warm glow"¹⁰. מונח זה משמש לתיאור התועלת שמפיק התורם מתרומתו, כאשר מדובר בתועלת רגשית באופן מובהק.

בניגוד לברלין ואנדריאוני (שני הוגים שונים בתכלית השינוי, שבכל זאת מסכימים שלא ניתן להתעלם מההיבט הרגשי בחשיבה על אודות פילנתרופיה), הפילוסוף פיטר סינגר תופס את הדברים אחרת. נראה שהוא מפנה עורף להיבט הרגשי ושם את כובד המשקל על ההיבט הערכי וההיבט השכלי, בבואו לתת הצדקה לפילנתרופיה, והנחיות לפעילות פילנתרופית נכונה. אצלו יש חשיבות ראשונה במעלה להפחתת סבל אנושי, בלא כל תלות במרחק של אותם סובלים מהתורם הפוטנציאלי, ואף בלא קשר לנטיותיו הרגשיות, לפיהן אולי יעדיף לסייע רק בסביבתו הקרובה.¹¹

אלו דוגמאות שמחישות על קצה המזלג את

סיכום

השדה הפילנתרופי בישראל הינו מגוון, משתנה, מושפע מתהליכים חברתיים וכלכליים רחבי יריעה ואף משפיע עליהם. בקרב העוסקים בתחום קיימת תחושה המגובה בהיכרות בלתי אמצעית עם השטח, כי אין הוא זוכה להתייחסות ההולמת את חשיבותו, לא בקרב מובילי דעה ולא בקרב הציבור הרחב. קבוצת התדמית הציבורית התכנסה על-מנת לעשות צעדים להתמודדות עם סוגיה זו, החל מסקר שבחן את נושא התדמית, עבור בדיון בעקרונות שעומדים בתשתית נושא התדמית של הפילנתרופיה, ועד ניסוח דרכי פעולה. דרכי הפעולה מתחלקות לשניים, אלה שכיוונם פנימה, כגון בניית קהילה, ורגולציה עצמית בתוך הקהילה, ואלה שכיוונם החוצה, כגון יצירת שפה לשיח עם הציבור ותחרות הסרטים. ניסיון הקבוצה מלמד שעצם הדיון פותח שרשרות ארוכות של שאלות מחקר המשולבות זו בזו, ומעבר לעניין האינטלקטואלי, דיון זה מערב רגשות וערכים באופן אינטרינזי. הקבוצה שואפת להמשיך ולנהל שיח זה בתוך סביבות הפעולה הרבות שפילנתרופיה נוגעת בהן, על-מנת להביא לרמה ראויה של דיון ועניין בנושא חשוב זה.

חיבר וערך: **גיא שולץ**

לפיכך עלתה ההצעה לנסות ולהציף את נושא הפילנתרופיה, במסגרת תחרות סרטים קצרים ייעודית לנושא. פירותיה של תחרות מעין זו יעבירו מסר שיש לפילנתרופיה תפקיד משמעותי בחברה. התדמית קשורה בהבנה של חשיבות הפילנתרופיה, במשקלה הסגולי בחברה, ויתכן ותחרות כזו תוכל לייצר הבנה כזו בדרך אפקטיבית. רעיון זה מתיישב עם ממצאי הסקר, לפיו אנשים מעריכים את הפילנתרופיה יותר, אחרי ששומעים סיפור קונקרטי על אודות תורם או תורמת.

באופן כללי יותר, מוסכם על הקבוצה כי יש לנהל שיח מעמיק ככל האפשר מול הציבור על אודות פילנתרופיה. יש להעביר את המסר בדבר המקצועיות של הקרנות הפילנתרופיות, ולהסביר את מקומו של איש המקצוע בקרנות, בדומה לאנשי מקצוע בתחומים אחרים. בתוך הקהילה המתגבשת יש לתת מענה לשאלה מהי דמותו של איש המקצוע בפילנתרופיה. אין לכך תשובה מובהקת כמו במקצועות אחרים (כגון מהנדס או רופא), ויש לשאוף לפתח תשובה כזו. מעבר לנושא המקצועיות, יש לשאוף לשיח רציני על אודות מקומה של הפילנתרופיה בישראל (זו המקומית וזו שמקורה בכספים מחו"ל), ככוח שאין להתעלם ממנו, ושצפוי להמשיך ולהשפיע על פני החברה עוד שנים רבות.

-
1. ניתוח מלא של הסקר ותוצאותיו יועמד לרשות קהילת באי הכנס הישראלי לפילנתרופיה במהלך השנה.
 2. Paul Gomberg, "The Fallacy of Philanthropy," *Canadian Journal of Philosophy* 32, no. 1 (2002): 29-65.
 3. ראוי לציון מאמר דעה של העיתונאי גיא רולניק בהקשר זה: גיא רולניק, "פילנתרופים ויזמים חברתיים, האם אתם רוצים להוביל שינוי בישראל?," דה מרקר, ספטמבר 2013.
 4. Matthew Bishop and Michael Green, *Philanthrocapitalism: How the Rich Can Save the World* (New York: Bloomsbury Press, 2009).
 5. חיים דהאן, *נגיעות של חסד*, (ראשון לציון: ידיעות אחרונות וספרי חמד, 2017).
 6. יעקב בורק, "השותף השקט מבקש לדבר," גיליון "אצולת הממוין" של דה-מרקר, יוני 2011.
 7. כמו-כן ניתן לפנות לפורום הקרנות בישראל לקבלת המסמך.
 8. מאמר מפתח בעניין זה הוא: *Contributory or Disruptive? Do New Forms of Philanthropy Erode Democracy?* מאת אהרון הורבאת' וולטר פאוול, פרק 4 מתוך הספר *Philanthropy in Democratic Societies: History, Institutions, Values*, edited by Rob Reich, Chiara Cordelli, and Lucy Bernholz, (Chicago: University Of Chicago Press, 2016).
 9. הטקסט של ישעיהו ברלין נכתב במסגרת פרטית של קרן יד הנדיב, לציון מאה שנים להולדת דורותי דה רוטשילד, ב-1995. ניתן לפנות לקרן לקבלת הטקסט המלא.
 10. James Andreoni, "Impure Altruism and Donations to Public Goods: A Theory of Warm-Glow Giving," *Economic Journal* 100 (1990): 464-477.
 11. מקור הדיון של סינגר הוא במאמר שפרסם ב-1972: Peter Singer, "Famine, Affluence and Morality," *Philosophy and Public Affairs* 1, no. 1 (1972): 229-243. המאמר צוטט רבות וסביב התפיסה שהציג התפתחה תנוע בשם Effective Altruism.
-

פילנתרופיה בהיבט הממשלתי

מבוא

מסמך זה מבקש לסכם ולהציג את התובנות המרכזיות במסגרת דיוני קבוצת פילנתרופים/ות ואנשי/ות מקצוע, שהתקיימו תחת הכותרת "פילנתרופיה ישראלית בהיבט הממשלתי", ולהציע אותן כסוגיות לדיון המשך במסגרת הכנס הישראלי לפילנתרופיה, 2017.

שאלות המחקר

המפגש הראשון הוקדש להגדרת שאלת המחקר ובסופו ניסחה הקבוצה את השאלות הבאות:

(א) השפעת הפילנתרופיה על סדרי עדיפויות במימון ממשלתי: גבולות והשלכות;
(ב) בעולם של סדרי עדיפויות שונים, מהם הכלים שיאפשרו לכל צד להשיג את מטרותיו? בתחילת המפגש השני אוחדו שתי השאלות לשאלת מחקר אחת והיא:

באילו נסיבות ההשפעה של פילנתרופיה על סדרי העדיפויות הממשלתיים יוצרת תוצאות חיוביות?

במסגרת דיוני הקבוצה נדונה השאלה המקדמית **האם ראוי שהפילנתרופיה תשפיע על סדרי העדיפויות הממשלתיים?** מחלוקת התגלעה בין חברי הקבוצה בשאלה האם על הפילנתרופים מוטלת החובה המוסרית להגביל את השפעתם או שמא זהו תפקידה של המדינה. רוב חברי

פילנתרופים ישראלים בישראל, תוך ניסיון לסווג אותם למודלים, ולהעריך את הצלחתם או את הסיבות לכישלונם, בהיבט של שיתוף הפעולה עם הממשלה.

רקע תיאורטי לדיון

הספרות האקדמית שעוסקת ביחסים בין פילנתרופיה לממשלה מתמקדת במידה רבה בדיוק בשאלה שהציגו חברי הקבוצה והיא שאלת ההשפעה של פילנתרופים/יות על סדרי העדיפויות של הממשלה. הספרות נחלקת לשניים.

השפעה על מדיניות כהצדקה מקובלת לפילנתרופיה

החלק האחד של הספרות הוא ספרות במדיניות ציבורית, לפיה הבאת המידע (בפני הרשויות הציבוריות) בדבר העדפות הפרטים (התושבים) ביחס למוצרים ציבוריים היא ההצדקה המרכזית לקיומה של פילנתרופיה לצידה של ממשלה. הממשלה מטילה מיסים כדי לממן מוצרים ציבוריים, אך חסר לה מידע ביחס לאלו מוצרים ציבוריים לספק, באיזו מידה ובאיזו דרך הפרטים רוצים שהם יסופקו. הפילנתרופים/יות מספקים/ות מידע זה, ובאופן מאד משכנע, שכן הם לא רק מדברים או מצביעים אלא ממש תורמים לכך מכספם. והעיקר, הם יכולים לכוון את הממשלה לספק מוצרים ציבוריים שהרוב

הקבוצה סברו שראוי שהפילנתרופיה תשפיע על סדרי עדיפויות ממשלתיים, אך עליה להגדיר לעצמה גבולות למידת ההשפעה הראויה. כך למשל, היו שסברו שקשה להצדיק התערבות של פילנתרופים בקביעת סדרי העדיפות של המדינה בנושאים "ממלכתיים" כגון ביטחון, או "חוקתיים" כגון דת ומדינה.

אחרים היו מודאגים בעיקר מהאפשרות של השפעה, למעלה מן המידה הראויה מבחינה חברתית, על הפקיד הממשלתי הרלוונטי, או על הפוליטיקאי, שהפילנתרופיה יכולה לאפשר להם לקדם במהירות מיזמים בתחומי משרדם. חשש זה גדול במיוחד בכל הנוגע להשפעה על פוליטיקאים, שנמצאים במשרד הממשלתי בכל זמן נתון רק לזמן קצר, ומונחים לכן לא רק על ידי שיקולים מקצועיים, אלא במידה רבה על ידי שיקולים של פופולאריות קצרת טווח בקרב הבוחרים. חברי הקבוצה הסכימו שחשוב לעבוד במקביל עם גורמי המקצוע במשרד, וגם עם הדרג הפוליטי, ולהתנהל במקצועיות וברגישות מולם.

הדיונים נסובו גם על האופן בו יש לבנות את השותפות בין הפילנתרופיה למדינה, ובמסגרתם הוצג ונדון המדריך The Guide to Funder Collaboration with the Government of Israel (GOI) של ה-Jewish Funders Network, התמקדות מיוחדת נעשתה בשאלת ה-exit של הפילנתרופית מהמיזם הפילנתרופי, ובדיונים בדוגמאות של מיזמים ספציפיים של

הרגילות של מוצא אתני, גזע, דת ומגדר, אלא מיעוט בהקשר של העדפות למוצרים ציבוריים מסוימים. אולם, לעתים קרובות קיימת חפיפה בין השניים במובן זה שהרוב מקפח את המיעוט האתני, הגזעי, הדתי או המגדרי, שכן למיעוט (במובנו הרגיל) יש לעתים קרובות העדפות מסוימות ביחס למוצרים ציבוריים השונות מהעדפות הרוב. כאשר פילנתרופים תורמים למימון העדפות של המיעוט ונהנים מהטבת מס, הם מקצים כספים מהקופה הציבורית למימון מוצרים ציבוריים שהמיעוט רוצה בהם. הטבת המס מתקנת את התוצאה הבלתי רצויה של עקרון הרוב, לפיה העדפות המיעוט כלל אינן באות לידי ביטוי.

מאמר קלאסי אחר², נבנה על הטענה הידועה לפיה, בדמוקרטיה, הממשלה תתמקד בסיפוק רצונותיו של הבוחר החציוני, שכן הוא שיקבע את עתידה בבחירות. הבוחר החציוני שייך לקבוצת הרוב. לטענת המאמר, פילנתרופיה, במיוחד אם היא נהנית מהטבות מס או מאצ"ג, יכולה לפתור, או לפחות לצמצם, בעייתיות מובנית זו בשיטה הדמוקרטית.

החלק השני של הספרות עוסק בסוג מסוים של פילנתרופים המכונים "פילנתרופית העילית". הכוונה היא לפילנתרופיה בסכומים גדולים של יחידים עשירים (ומשפחות עשירות) ושל קרנות ומוסדות שהוקמו על ידם לצורך כך. פילנתרופית העילית היא אסטרטגית, אך לא זה מה שמייחד

הדמוקרטי אינו בהכרח מעוניין בהם, ובכך מחזקים את המיעוטים ומגנים על זכויותיהם. משמע, יכולת הפילנתרופיה להשפיע ולשנות את סדר העדיפויות הממשלתי היא בלב ההצדקה לקיומה של פילנתרופיה מהיבט של מדיניות ציבורית.

הטבת מס

טענה מקובלת בספרות פותחה במאמר מוביל³ והיא כי הטבת המס שניתנת לתרומה, מעודדת תושבים להצביע על אותם מוצרים ציבוריים שהם רוצים שהממשלה תספק. מעבר לכך, הטבת המס כופה השתתפות של הממשלה במימון העדפות הפרטים התורמים, שכן חלק מהמס שהם חייבים לשלם מוקצה באמצעות הטבת המס למימון המוצר הציבורי שהם בחרו. התורמים והתרומות כופים, למעשה, על הממשלה לממן בכספי מיסים מוצרים ציבוריים על פי בחירתם. לטענת המאמר הדבר ראוי, מאחר שבשלטון דמוקרטי המונחה על פי עקרון הרוב, יכול להיווצר מצב הידוע כ"עריצות הרוב", לפיו המיעוט אינו זוכה לסיפוק העדפותיו כלל. להמחשה, ניתן לחשוב על מצב בו 51 אחוז מהמצביעים מעוניינים במוצר ציבורי A ואילו 49 אחוז מהמצביעים מעוניינים במוצר B. השיטה הדמוקרטית עלולה להביא למצב בו יסופק רק מוצר A וזאת בניגוד לרצונם של קרוב למחצית מהמצביעים. ה"מיעוט" בהקשר הרלוונטי אינו בהכרח קבוצות מיעוט על פי החלוקות

הפילנתרופיה היא מרכיב מרכזי בהפיכתם לכאלה (גייטס, צוקרברג ובאפט. גייטס מדורג לעתים קרובות לא רק כאיש העשיר בעולם אלא גם כמשפיע והנערץ ביותר). לעתים יש להם גם קשרים אישיים עם ידוענים מתחומי הבידור או הפוליטיקה (כגון בונו ונלסון מנדלה) דבר שמעצים את יכולתם לקבל חשיפה במדיה ולהשפיע על עיצוב סדרי העדיפות הממשלתיים. אם יש להם מוניטין עסקי מוצלח הם נהנים ממנו גם בהקשר זה. חלק מחברי פילנתרופיית העילית הפכו לידוענים בשל פעילותם הפילנתרופית בשני מובנים: כותבים עליהם בטורי הרכילות והמדיה החברתית כמו על כוכבי הוליווד; מראיינים אותם ומצפים מהם לבוא עם פתרונות לבעיות חברתיות קשות כמו שמצפים מראשי שלטון. וורן באפט, למשל, כשתרם את הונו לקרן של גייטס, אמר שכמו בעסקים גם בפילנתרופיה, הוא בוחר להשקיע במי שלדעתו עושה את העבודה הטובה ביותר, וברור לו שקרן גייטס תפיק מהכסף שייתן לה תשואה חברתית הרבה יותר גבוהה מכפי שהממשלה מסוגלת להפיק ממנו.

בישראל, דעת הקהל אינה כה מפרגנת, ובכך עסקה קבוצת עבודה אחרת. קבוצה זו ערכה סקר ממנו עלה, בין היתר, שלרוב הציבור יש נטייה לייחס לפילנתרופים מניעים שליליים (חלק מאותו רב הוא אמביוולנטי, ומוכן לייחס לפילנתרופים הן מניעים חיוביים והן שליליים). כמו-כן, מהסקר עלה שלמקור ההון יש השפעה

אותה, שכן גם הפילנתרופיה בסכומים נמוכים נובעת לעתים קרובות ממניעים אסטרטגיים ונעשית גם היא באופן אסטרטגי. החשש ביחס לפילנתרופית העילית הוא שבשל הסכומים הגבוהים בהם מדובר, ורשת הקשרים שיש לפילנתרופים/יות הנמנים על קבוצה זו, תהא להם השפעה על סדרי העדיפות הממשלתיים, מעבר למידה הראויה. החששות אותם העלו חברי הקבוצה נוגעים לסוג זה של פילנתרופיה, שהביעו הסתייגות מתיוגה כפילנתרופיית עילית אך הסכימו שמדובר בפילנתרופיה אסטרטגית של בעל יכולת כלכלית.

רבות נכתב על הפילנתרופיה מסוג זה. בעבר, הכתיבה הייתה ברובה ביקורתית. הפילנתרופים הוערכו על תרומתם, אך התקבלו ציבורית בעיקר בחשדנות.³ בשנים האחרונות, זוכים הפילנתרופים בארצות הברית לעדנה.⁴

ההסבר המוביל לשינוי בתפיסה הציבורית של פילנתרופיה הוא אובדן האמון ביכולתה, וברצונה, של הממשלה להבטיח רווחה, וצמיחתה של "פילנתרופיה חדשה", בהיקף נרחב בזכות ריבוי המתעשרים בענפי טכנולוגיית העילית והפיננסים, שמשקיעים לא רק כסף אלא גם כשרון עסקי ויזמות, ומעורבים באופן ישיר במיזמים הפילנתרופיים. הדימוי החיובי מקנה להם יכולת להניע שינויים חברתיים באמצעות יצירת דעת קהל תומכת. פילנתרופי העילית הם לעתים ידוענים בפני עצמם מסיבות שאינן קשורות לפעילות הפילנתרופית (לדוגמה, אנג'לינה ג'ולי או הקלינטונים) ולעתים

הכתיבה האקדמית מאפיינת את הפעילות הפילנתרופית מסוג זה באופן הבא:

א. **חדשנות.** לרוב מדובר בקידום חשיבה שונה מזו של הממשלה, בין אם בשל הסתמכות על טכנולוגיה חדשה, ובין אם מתוך תפיסה אסטרטגית שונה.

ב. **תפיסה עסקית** יותר של פילנתרופיה לעומת הפילנתרופיה המסורתית.

מינוף ההון העצמי. הפילנתרופים מסוג זה משקיעים מאמצים רבים בהשגת מימון נוסף מהמדינה או מפילנתרופים אחרים. לעתים קרובות ההון האישי שמשקיע/ה הפילנתרופ/ית בפרויקט קטן בהרבה מההון שהוא/היא מצליח/ה לגייס באמצעותו. למעשה, בשונה מהפילנתרופיה המסורתית, האסטרטגיה של רוב הפרויקטים של פילנתרופיית העילית היא מינוף הסכומים המושקעים באמצעות שיתוף פילנתרופים נוספים, תקציבי מדינה וארגוני החברה האזרחית. פילנתרופיית העילית מתמקדת לעתים קרובות במה שהיא רואה כפוטנציאל לנקודת מפנה. הפילנתרופ/ית פועל/ת מתוך ציפייה שהפעילות שלו/ה תגרום למפנה ברמה של שינוי מגמה. זה יקרה, בדרך כלל, רק כאשר המדינה, או גופים גדולים אחרים, יצטרפו. ייתכן שמגנון "MONGO" (My Own NGO), השכיח בישראל, מהווה אמצעי יעיל למימוש עקרון המינוף.

ג. **לעתים קרובות, קיימת מעורבות אישית בעשייה.** הפילנתרופים/יות בהם/ן מדובר לא מסתפקים/ות במתן הכסף, אלא

על ייחוס המניעים לחיוב או לשלילה. אם מקור ההון נתפס כ"חיובי" (כדוגמת ההייטק), אז גם המניעים של הפילנתרופיה של אותו בעל הון ייתפסו כחיוביים. ולהיפך, אם מקור ההון נתפס כ"שלילי" (כדוגמת בנקאות וביטוח) אז המניעים של הפילנתרופיה ייתפסו כשליליים. ככלל, הציבור נוטה לייחס לפילנתרופים מניעים יותר שליליים ו/או אינטרסטיים (קידום המוניטין, הקשרים והרווחים) מאשר מניעים חיוביים ו/או אלטרואיסטיים (עשיית טוב, תחושת משמעות ואחריות וקהילתיות). נתון נוסף שעלה הוא שככל שמשיבי הסקר נחשפו יותר לסיפורים קונקרטיים על פילנתרופיים, כך ההערכה כלפי התרומה הפכה להיות חיובית יותר, יחסית להערכה כלפי "פילנתרופיה" באופן כללי.

יש, כמובן, צורך במחקר נוסף, אך על בסיס הידוע לנו עד כה, ועל בסיס האינטואיציה של חברי הקבוצה, "הפילנתרופיה החדשה" בישראל נהנית בדרך כלל מתדמית ציבורית טובה. קיימת הבחנה בין פילנתרופים שעשו הונם בפעילות יצרנית, הנתפשים ציבורית כחיוביים, לבין פילנתרופים שעשו הונם מבעלות על זיכיונות שקנו או קבלו מהמדינה, שנתפשים ציבורית באופן שלילי. הסיבה המרכזית לכך היא, ככל הנראה, קנאה וחשדנות כלפי עשירים, במיוחד אם הם נמנים על משפחות שנהנו במשך שנים ארוכות מקשרים עם השלטון. הפילנתרופים מהסוג המוערך שייכים בדרך כלל ל"פילנתרופיה החדשה".

את מה שהוא מציע להם. באופן דומה, כשאדם פועל באמצעות הפוליטיקה, הוא צריך להיבחר. הבוחרים מגבילים את כוחו. פילנתרופ/ית לעומת זאת אינו/ה מוגבל/ת. הוא/היא אינו/ה תלוי/ה בצרכנים או בבוחרים.

כמובן, שיש טעם רב בטענה שיש הצדקה למדינה להגביל פעילותו/ה של פילנתרופ/ית, אם הפילנתרופ/ית מקבל/ת תמריצי מס. משמעות הדבר למעשה היא כי, הוא/היא מקבל/ת מהמדינה את היכולת לייעד חלק מכספי המסים שהוא/שהיא משלם/ת למטרות חברתיות לפי בחירתו/ה שלו/ה.

אולם חשוב לציין שהיה דיון חוקתי בלגיטימיות של פילנתרופיה הרבה לפני 1913 עת נוצרה בחוק המס האמריקאי הטבת מס לתורמים. דור הפילנתרופים הגדולים - רוקפלר, קרנגי, ואחרים, תרמו סכומי עתק בלא עידוד ממשלתי כלשהו. הדבר לא מנע דיון ציבורי, ואף משפטי, בשאלת החוקיות של פעילותם הפילנתרופית, בשל השפעתה על הציבור.

נשאלת השאלה כיצד ניתן לטעון שפילנתרופ/ית עושה משהו שצריך להגביל אותו, אם כל שהוא עושה, הוא להיטיב עם אחרים? התשובה לכך היא שכשפילנתרופ משפיע על מדיניות הוא עושה זאת על פי טעמיו. איש לא בחר בו כנציג. לדוגמה, גם במקרה הקיצוני בו כל שהפילנתרופ עושה הוא תמיכה בנזקקים, ניתן להעלות את הטענה שהוא יוצר בכך אי שוויון נוסף, מהותי, בין אנשים, כי הנתמכים יודעים

בדרך כלל מקימים/ות את המיזם עצמו ומנהלים/ות אותו, או לכל הפחות יושבים/ות בחבר המנהלים.

ד. והעיקר, המדובר ביצירתה של קבוצה מחויבת מאד להשפעה על מדיניות. כפי שנהוג היה פעם לומר "האצילות מחייבת", כיום הנורמה החברתית בקרב הפילנתרופיה מסוג זה היא ש"העושר מחייב".

הספרות האקדמית מציגה את היתרונות של פילנתרופיה וחסרונותיה ככלי לקידום הרווחה החברתית. **בדרך כלל, מוצגת השאלה האם הפילנתרופיה מחלישה או מחזקת את הדמוקרטיה? התשובה היא שמדובר בשאלה של מידה ושל פיקוח ובקרה.**⁵

על פניו, יש מתח מובנה בין פילנתרופיה לבין דמוקרטיה. על פי המודל הדמוקרטי האזרחים משפיעים על סדר העדיפויות הממשלתי בבחירות. לכל אחד קול אחד. לעומת זאת, בפילנתרופיה, האזרחים משפיעים על סדר העדיפויות הממשלתי באמצעות פעילותם, שהיא במידה רבה תרומתם הכספית או השפעתם הנובעת מכוחם הכלכלי. לכל שקל קול אחד. הדבר נותן כמובן יתרון לעשירים.

לכאורה, בהקשר הפילנתרופי, אין כל מגבלות על יכולת הפילנתרופ לפעול. זאת בניגוד למקרה בו אדם פועל דרך השוק, שאז הביקוש מגביל את כוחו. הצרכנים מגבילים אותו. הוא חייב לספק את רצונם של הצרכנים על מנת שייקנו

שהם חיים על חשבוננו. זאת בשונה ממיסים הנלקחים ממנו בכפייה. על פי טענה זו ראוי לדרוש מהמדינה לקדם צדק חלוקתי ובמקביל למנוע מפילנתרופים לעסוק בכך. קל וחומר שניתן להעלות טענה שכזו במקרים השכיחים בהם פילנתרופים אינם עוסקים בקידום צדק חלוקתי באופן ישיר, אלא פועלים למען מטרות חברתיות אחרות שהם רואים כראויות. מבקרי הפילנתרופיה מצפים מהמדינה לפקח שקידום המטרות החברתיות המסוימות, אינו גורם בעקיפין לפגיעה במטרות חברתיות אחרות.

למבנים המשפטיים באמצעותם פועל לעתים קרובות הפילנתרופ ממשל תאגידי חלש מאד: אין שקיפות או שהיא מוגבלת מאד. הכינוי בספרות הוא "קופסה שחורה". כמו כן, foundations קיימים לנצח. באמצעותם, ידו של הפילנתרופ שולטת בחיים מן הקבר.

אל מול חסרונות אלו מציגה הספרות האקדמית את היתרונות הרבים שיש לפילנתרופיה מהסוג המדובר. לפילנתרופים מסוג זה יש יתרונות מסוימים בקידום מטרות חברתיות, על פני הממשלה, על פני ארגוני החברה האזרחית, ועל פני המגזר העסקי (אחריות חברתית תאגידית), שהעיקריים שבהם הם:

א. הם יכולים לחשוב לטווח ארוך ולפעול באופן מקורי המנוגד לתפיסות המקובלות. זאת מאחר שהם אינם עומדים לבחירות כל כמה שנים. הם לא צריכים לרצות בוחרים

ויכולים להקדיש את זמנם לעשייה. להבדיל מפוליטיקאים או פקידים, אין מי שקוצב את כהונתם. ולהבדיל ממנהלים, או בעלי שליטה, של תאגידים, הם אינם צריכים להתמודד עם תביעות של בעלי מניות שדורשים מהם להשיא (למכסם) את רווחיהם.

ב. הם יכולים לקחת סיכונים גדולים יותר. כל הגופים האחרים מגבילים את יכולת לקיחת הסיכון של קובעי המדיניות שבהם בשל חשש מ"בעיות סוכן". הפילנתרופ לעומת זאת מסכן, לכאורה, רק את הונו שלו ולכן אינו מוגבל ביכולתו לקחת סיכונים. המשמעות היא שיהיו הרבה פרויקטים כושלים, אך גם הצלחות גדולות.

ג. הם בעלי הון עצמי ולכן יכולים להעמיד סכומי כסף גדולים תוך זמן קצר. אין צורך מייד לגייס כסף, דבר המאפשר להתחיל לפעול במהירות מיד עם זיהוי ההזדמנות. זהו יתרון עצום על פני הממשלה, שלעתים פעילותה מתעכבת פרקי זמן ארוכים בשל כך. יכולת זו משמשת לעתים קרובות גם תמריץ לממשלה לעבוד בשיתוף פעולה עם הפילנתרופים כי גם אם הממשלה תספק בסופו של דבר את עיקר המימון, הפילנתרופ יביא את הכסף הנדרש להתחלת המיזם (סיד) שהוא קריטי ובלעדיו הדברים לעולם לא יצאו אל הפועל. לגופים האחרים, ובראש ובראשונה השלטון המרכזי או המקומי, אין בדרך כלל יכולת שכזו. כל השקעה צריכה לעבור הליכי אישור ארוכים.

מאותם תחומים, וכמו שבדרך כלל נכון כשמדובר בתחרות בריאה, היא גורמת לממשלה להתייעל. **שיקולי פלורליזם** ותחרות הופכים את היותם של הפילנתרופים בלתי תלויים ברצונם של צרכנים (לעומת עסקים) או ברצונם של בוחרים (לעומת פוליטיקאים) - ליתרון.

גם לנצחיות ה- foundations יש צד חיובי. היא מאזנת במידת מה את העדפת ההווה שיש לממשלה. הממשלה מורכבת מפוליטיקאים ולכן יש לה קושי לקחת על עצמה פרויקטים ארוכי טווח, שכן לא הפוליטיקאים המכהנים יזכו לקצור את הפירות וליהנות מהקרדיט. לפילנתרופיה הפועלת באמצעות foundations יש אופק רחוק.

מסיבות דומות יש לפילנתרופיה גם יכולת לקחת סיכונים גדולים יותר מהממשלה, והדבר מוביל ליזמות וחדשנות. כמו במודל חברות ההזנק, הסיכון הגבוה יביא לכך שרוב הפרויקטים ייכשלו, אולם חלקם יצליח מאד. אם בנזק מכישלון הפרויקטים נושאים רק, או בעיקר, הפילנתרופים עצמם, התשואה החברתית הכוללת תהיה גבוהה יותר מאשר בפרויקטים ממשלתיים.

לסיכום, על פי הכתיבה האקדמית יש לפילנתרופיה תפקיד חשוב להתגבר על חולשות המודל הדמוקרטי. אולם, יש בה גם סכנות ולכן המדובר בשאלה של איזונים. הספרות מלאה בדוגמאות חיוביות ושליליות. יש המון דוגמאות אמריקניות חיוביות: הספרות של

ד. **הם בעלירשת קשרים.** לחברים בפילנתרופית העילית יש על פי רוב קשרים חברתיים ועסקיים שניתן לעשות בהם שימוש לקידום המטרה החברתית. יכולת זו גם מסייעת להם להשיג מידע רלוונטי שאינו נגיש לאחרים. הם יכולים לפגוש אישית כמעט את כל מי שהם רוצים, לרבות מיטב המומחים ופקידות בכירה שאף תיתן להם גישה למידע לא ציבורי. הקשרים שלהם רלוונטיים לגיוס ההון שנזכר קודם לכן, אבל גם חשובים מאד לקידום המטרה החברתית. הקשרים הם לעתים ברמה בינלאומית: עם פילנתרופים, ממשלות, וגופי חברה אזרחית זרים או בינלאומיים.

ה. הם יכולים להקדיש את זמנם לפעילות **עצמה.** זאת בניגוד לארגוני החברה האזרחית שצריכים להשקיע חלק ניכר (אם לא את מירב) זמנם להשיג תרומות.

יתרונות אלה תומכים בדמוקרטיה, אף מעבר לטענה המרכזית, מתחום המדיניות הציבורית, לפיה פילנתרופיה מקדמת פלורליזם, בכך שהיא מאפשרת להקטין את הבעייתיות ש"בעקרון הרוב" שתוארה בתחילתו של מסמך זה. **זאת בהנחה שלתורמים העדפות מגוונות, ושאינן ייחודיות לעשירים.**

הספרות מציינת כי בהעדר פילנתרופיה המדינה פועלת לעתים קרובות בתחומים מסוימים כמונופול. הפילנתרופיה מתחרה עמה בחלק

קרנגי, האוניברסיטאות של רוקפלר, האמצאה של 911 - קו החירום המשטרתי הייתה במקורה פילנתרופית, הלוואות זעירות, ועוד. יש גם לא מעט דוגמאות שליליות. כך למשל ניסיונותיהם של גייטס ושל צוקרברג להשפיע על מערכת החינוך האמריקאית.

עיקרי הדיון בקבוצה

■ האם ההשפעה על המדיניות לגיטימית בכל תחום באותה המידה? היו בין חברי הקבוצה שחשבו שקשה להצדיק התערבות של פילנתרופים בקביעת סדרי העדיפות של המדינה בנושאים "ממלכתיים" כגון ביטחון, או "חוקתיים" כגון דת ומדינה. דיון קשור נערך גם בשאלה האם ראוי לכלול גם פעילות שמטרתה חיזוק יסודות הדמוקרטיה וזכויות האדם, וצדק חברתי? הקונצנזוס בקבוצה היה שראוי שגם פעילות זו תחשב כפילנתרופית, וכראויה להשפעה על המדיניות הממשלתית, על אף קרבתה האפשרית ל"פוליטיקה".

■ האם נדרשת הבחנה בין פילנתרופיה של ישראלים לבין פילנתרופיה של זרים בישראל? ומה מעמדה של פילנתרופיה יהודית אבל לא ישראלית? היו בין חברי הקבוצה שסברו שלפילנתרופים ישראלים יש זכות גדולה יותר מלפילנתרופים זרים להשפיע באמצעות תרומתם ופעילותם כפילנתרופים על קביעת המדיניות הממשלתית בישראל. וזאת מעצם

זהותם כישראלים.

■ התעורר דיון בקבוצה האם יש בכלל מקום לשקול הגבלת פעילות פילנתרופית אם אינה זוכה למימון כלשהו מהמדינה בדמות מאצ'ינג או הטבת מס וכדומה. הוצע להבחין בין פילנתרופיה המבקשת את השתתפות המדינה באמצעות הטבת מס, לבין כזו שפועלת מבלי להידרש להטבת מס ואינה מבקשת את השתתפות המדינה.

■ רוב חברי הקבוצה חשבו שניתן להצדיק את יכולתה של המדינה להגביל פעילות פילנתרופית גם באותם מקרים בהם אינה משתתפת במימון הפעילות, וזאת משתי הסיבות הבאות:

■ ראשית, ייתכן שלפעילות, על אף שהיא מוגדרת כפילנתרופית, יש השפעות חיצוניות שליליות. לדוגמה, היא יוצרת תחושה לא נוחה בקרב תושבים אחרים, לפיה הם מתקיימים מכוח נדבנות, ולא בזכות היותם תושבי המדינה הזכאים מעצם תושבותם לרמת רווחה מסוימת שמוצדק שיתבעו קבלתה מהמדינה. או למשל, אם מדובר בפילנתרופ שמאפשר לאנשים להתקיים מנדבנותו בלא שיידרשו לעבוד. בהחלט ייתכן שהמדיניות הממשלתית היא שראוי לדרוש ממקבלי תשלומי העברה לעבוד או ללמוד כתנאי לקבלת התמיכה וזאת כדי למנוע מהם ליפול קרבן לפיתוי של מלכודת עוני.

■ שנית, אין לאדם זכות מלאה בתוצר עבודתו (כגון בכסף שהרוויח) שכן הוא הפיק אותו תוך שימוש בתשתית שהמדינה העמידה לרשותו.

מאחר והתושב המבקר במוסד נהנה מעצם ידיעתו שהמוסד הוא "שלו", בכך שמומן בין השאר בכספי המיסים ששילם. זאת בניגוד לתחושה שהייתה לו אילו היה מבקר במוסד בידיעה שמומן בכספי פילנתרופ שהוא חב לו בשל כך הוקרה, משל היה אורח בביתו. אחד מחברי הקבוצה הפנה את תשומת לב הקבוצה לעובדה שכך גם נקבע במקורות, ובדיוק מאותה סיבה.

■ דיון נוסף שהתפתח בקבוצה נגע בשאלת קיומה של טובת הנאה אישית מהפעילות הפילנתרופית. התעוררה מחלוקת ביחס למידה בה זה ראוי. גם בהקשר זה עלתה השאלה האם יש מקום להתערב אם הפעילות אינה זוכה למימון ממשלתי בדרך של הטבת מס או בדרך אחרת. נקבע שזה כמובן רלוונטי, אבל עדיין לא מכריע. מהסיבות שפורטו למעלה, יש הצדקה להתערבות ממשלתית בפילנתרופיה ולהכוונתה כאמצעי מדיניות גם כאשר היא אינה זוכה להשתתפות במימון מצד המדינה. ודאי שיש טעם בהתערבות ממשלתית והטלת מגבלות במקרה בו קיימת תועלת אישית לפילנתרופ, מעבר לעצם ההרגשה הטובה שהוא מפיק ממעשהו ומעבר למעמד חברתי (סטטוס) שהוא זוכה לו בגין הפעולה. דוגמה לתועלת שכזו היא מקרה שכיח יחסית בו ניתן יתרון תחרותי לגוף שקשור לפילנתרופ. למשל, שתי עמותות פועלות באותו התחום. אם האחת קשורה לפילנתרופ בעל יכולת הוא יוכל להשפיע

גם אם המדינה לא השתתפה באופן ישיר, היא זו שאפשרה את ה"שוק" במסגרתו מכר את הטובין שייצר או את שירותיו. להמחשה, דנה הקבוצה בדוגמה הקלאסית של וילט צ'מברלין מספרו של הפילוסוף הידוע נוזיק.⁶ צ'מברלין היה כדורסלן ידוע. אנשים שילמו כסף רב כדי לראות אותו משחק. אולם, ניתן לחשוב שאם במקום בארה"ב היה חי במקום נידח, נניח באפריקה, מקום בו איש אינו מתעניין בכדורסל, לא היה יכול להפיק כל תמורה מכישרונו. מכאן, שהמדינה היא שותפה להכנסותיו והוא לא יכול לעשות בכספו שימוש הנוגד את עמדתה של המדינה, כי יש לה זכות שותפות בכספו.

■ בדיון עלה, שבמציאות, יש הבחנה בין מי שפועל מכספו הפרטי לבין עמותה או חברה לתועלת הציבור. תאגידיים מפוקחים על ידי הרשויות וחייבים בדיווח ארגוני ומעשי. על הנתינה מכספים פרטיים אין פיקוח. אין שקיפות כלפי הציבור. תוצאות העשייה מדברות בעד עצמן ותו לא. בדיון עלה שיכול להיות שיש טעם ברגולציה עצמית בתחום.

■ חברי הקבוצה הדגישו שחשוב שפילנתרופיה תהא צנועה. הדיון בהקשר זה העלה תובנה נוספת והיא שכאשר פילנתרופים מממנים מוסדות ציבור, לרבות מוסדות תרבות בעלי אופי מעין ממלכתי, תתכן בעיה אם המוסד ייקרא על שמו. הציבור עשוי להתנגד מהטעם שיש מוצרים ציבוריים מסוימים שראוי שימומנו בכספי מיסים ולא בכספי פילנתרופים. זאת

עצמאי או בשותפות עם פילנתרופים נוספים לפתרון הבעיה. שלב זה בו התורם בונה פיילוט הוא שלב של ניסוי וטעייה שבעקבותיו, ולאחר הוכחת הצלחתו ותיקופו, פונה התורם לממשלה להצעת שותפות, בשאיפה שבאמצעות שיתוף פעולה זה המודל יורחב וימונף ברמה הארצית/לאומית (קרן רש"י היא דוגמא לקרן העובדת במודל זה).

- מודל נוסף הוא המודל שמיוצג לעתים קרובות על ידי ג'וינט ישראל, בו מתחילת הדרך זיהוי והגדרת הבעיה נעשות בשיתוף ובדיאלוג עם הממשלה. השותפות נבנית מהשלב הראשון ולכן חלוקת האחריות משותפת ועומק תחושת הבעלות של שני הצדדים על המיזם המשותף הוא גדול.

- ישנו מודל שלישי, בו תורם מחו"ל מחליט לפעול בשיתוף פעולה עם הממשלה ישירות מולה. לרוב ברמה המקומית וזאת בהסתמך על קשרים קיימים שיש לאותו תורם בארץ בזכות אנשי צוות מקומיים וקשרי עבודה קודמים עם הממשלה (דוגמא כזו היא ספריית פיג'מה).

המדריך עסק רק במספר מצומצם של מודלים, אך השטח מרובה דוגמאות וגישות שונות ואם יש מסקנה רחבה אחת היא שאין מוצר מדף שניתן לקחת וללמוד ממנו כיצד לבנות שותפות. שותפות עם הממשלה, כמו כל שותפות אחרת, דורשת תשומות זמן, בניית מערכות יחסים ואמון, הגדרת השותפות והערך המוסף שכל

ברשויות ובמשרדים שיבחרו לעבוד עם האחת ולא האחרת. קרן כלשהי יכולה להציע תכנית וגם "להביא" את הגוף המבצע (וזה לא בהכרח הגוף הביצועי הטוב ביותר למשימה). בין אם היא ראויה ובין אם לא, מניסיונם של חברי הקבוצה, תופעה זו מתרחשת במציאות. ולעתים קרובות זה אכן לגיטימי שהפילנתרופ יפעל באמצעות גוף מפעיל שלו "MONGO" מתוך אמונה כנה שזה הגוף הטוב ביותר למשימה.

- שאלה חשובה נוספת שנדונה בקבוצה הייתה לגיטימיות השימוש בשתדלנות (לובינג) לצורך השפעה על שינוי מדיניות ממשלתית לקידום המטרות החברתיות או הציבוריות. גם בעניין זה, סברו חברי הקבוצה על סמך ניסיונם שהדבר נעשה לעיתים קרובות ובהיקפים גדולים. הקבוצה נטתה לסבור גם שיש להתיר זאת, אך להציב מגבלות.

- במסגרת הדיון במדריך לשיתופי פעולה בין פילנתרופים לממשלה, עלה שאין מודל אחד המאפיין את הדרך לעבוד בשיתוף פעולה של הפילנתרופיה עם הממשלה, וכמספר השותפויות הקיימות כך מספר הדוגמאות השונות לדרכים בהן נבנות ומתעצבות שותפויות אלו. עם זאת, במחקר לכתיבת המדריך שהוזכר לעיל, עלו כמה הבדלים עקרוניים לפיהם ניתן לאפיין גישות שונות לשיתופי פעולה מסוג זה. דוגמא אחת היא מודל עבודה בו הפילנתרופ מזהה בעיה, לומד על האפשרויות לפתרון וניגש באופן

1. Saul Levmore, *Taxes as Ballots*, 65 U. Chi. L. Rev. 387 (1998).

2. Burton A. Weisbrod, *Toward a Theory of the Voluntary Nonprofit Sector in a Three-Sector Economy*, in *THE ECONOMICS OF NONPROFIT INSTITUTIONS* 21 (Susan Rose-Ackerman ed., 1986).

3. למאמר ביקורתי קלאסי ראו:
Barry D. Karl and Stanley N. Katz, *Foundations and Ruling Class Elites* Daedelus (Vol. 116, No. 1, 1987): 1-40.

4. כך, למשל, הם מוצגים בספר רב השפעה כבעלי פוטנציאל להציל את העולם. ראו: Matthew Bishop and Michael Green, *Philanthrocapitalism: How the Rich Can Save the World* (Bloomsbury Press, 2009).

לתיאור תהליך המעבר ראו:
Aaron Horvath and Walter Powell, *Contributory or Disruptive: Do New Forms of Philanthropy Erode Democracy?*, In *Philanthropy in Democratic Societies: History, Institutions, Values* 87 (Rob Reich, Chiara Cordelli, and Lucy Bernholz 2016)

לביקורת עדכנית על הגישה המוצגת בספר ראו:
David Callahan, *The Givers: Money, Power and Philanthropy in a New Gilded Age* (Knopf, 2017).

5. ראו, למשל:
Rob Reich, *On the Role of Foundations in Democratic Societies*, in *Philanthropy in Democratic Societies* 64 (Reich, Bernholz, Cordelli, eds., 2016).

6. ראו:
Robert Nozick, *Anarchy, State, and Utopia* (New York: Basic Books, 1974).

צד מביא איתו, חלוקת האחריות בהווה ובעתיד והגדרה משותפת של יעדים והצלחות והדרכים למדוד את אלו. (המדריך מכיל תובנות רבות בהסתמך על חכמת השטח שנאספה מעשרות מראוינים וניתן להורידו באתר ה-Jewish Funders Network).

חיבר וערך: פרופ' יורם מרגליות

